ปริมาณทางไฟฟ้าและหน่วย

3.1 บทนำ

หากเราต้องการบอกสถานที่ที่จะไปซื้อสินค้า พร้อมกับรายละเอียดสินค้า แน่นอนว่าเราต้องบอกว่าเราจะไปด้วยยานพาหนะชนิดใด ระยะทางจากจุดดังกล่าวไปยังห้างสรรพสินค้าเป็นกี่กิโลเมตร และสินค้าที่จะซื้อดังกล่าวมีขนาดเท่าใด น้ำหนักเท่าใด ราคาเท่าใด

เช่นเดียวกัน การจะศึกษาและทำงานเกี่ยวกับด้านไฟฟ้า ก็จำเป็นต้องบอกรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ถ้าจะบอกรายละเอียดของมอเตอร์ ก็ต้องบอกว่าใช้กับแรงดันไฟฟ้าเท่าใด กินกระแสเป็นเท่าใด มีกี่แรงม้า เป็นต้น

3.2 ประจุไฟฟ้า (Charge) และกระแสไฟฟ้า (Current)

จากบทที่ 2 ประจุไฟฟ้า คือคุณลักษณะทางไฟฟ้าที่ครอบครองโดยอิเล็กตรอนและโปรตอน
ประจุไฟฟ้าใช้ตัวย่อ Q มีหน่วยเป็น คูลอมป์ (colomb), C
โดยที่ ประจุ 1 คูลอมป์ = อิเล็กตรอนจำนวน 6.25×10^{18} ตัว

นิยาม	ตัวย่อ	หน่วย
กระแส (Current) คือการเคลื่อนที่ของอนุภาคประจุไฟฟ้าในทิศทางที่กำหนด โดยเทียบกับระยะเวลาหนึ่ง	I	แอมแปร์ (A

ข้อกำหนด : กระแส 1 แอมแปร์ = ประจุ 1 คูลอมป์ ซึ่งผ่านพื้นที่หน้าตัดหนึ่งในเวลา 1 วิน

หรือเขียนได้ว่า

$$I = \frac{Q}{t} \qquad (3.1)$$

ดังนั้น

$$IA = \frac{IC}{ISec}$$

โดยมากเราจะใช้อิเล็กตรอน อิออนบวก หรืออิออนลบ เป็นตัวแสดงค่าของกระแสไฟฟ้า กร ไฟฟ้าสามารถเคลื่อนผ่านได้ทั้งของแข็ง ของเหลว และแก๊ส กระแสไฟฟ้า (อิเล็กตรอน) สามารถเคลื่ ในของแข็งได้เร็วที่สุด รองลงมาคือในสุญญากาศ (อากาศที่ว่างเปล่า) และเคลื่อนที่ได้ช้าที่สุดในของเ และแก๊ส

3.3 กระแสไฟฟ้าที่ไหลในของแข็ง

เมื่อคิดถึงการไหลของกระแสไฟฟ้าให้คิด 2 อย่างได้แก่

1. การเคลื่อนที่ของกระแสจะเกิดขึ้นเร็วมาก โดยกระแสสามารถเคลื่อนที่ในลวดโลหะใกล้กับความเร็วแสง นั่นคือ 186,000 ไมล์/วินาที (3×10^8 เมตร/วินาที)

2. แต่พบว่าการเคลื่อนที่ของอิเล็กตรอนแต่ละตัว จะช้ากว่าผลของกระแสที่เราเห็นอย่างมาก โดยอิเล็กตรอนตัวหนึ่ง ๆ จะใช้เวลาเป็นนาทีต่อการเคลื่อนที่ในลวดเพียงสองถึงสามฟุต

ผลของกระแสไฟฟ้าที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด และอิเล็กตรอนแต่ละตัวที่เคลื่อนที่ช้ามาก ๆ แสดงให้เห็นดังรูปที่ 3.1 หากเรามีลูกเทนนิสใส่ไว้ในท่อให้เต็ม หลังจากนั้นทดลองตบลูกเทนนิสลูกแรก สังเกตว่าลูกเทนนิสที่ปลายท่ออีกด้านจะกระเด็นออก ลูกเทนนิสที่กระเด็นออกก็เหมือนกับผลของกระแสไฟฟ้าที่ปลายสาย ซึ่งเกิดจากการที่อิเล็กตรอนอิสระกระแทกกัน

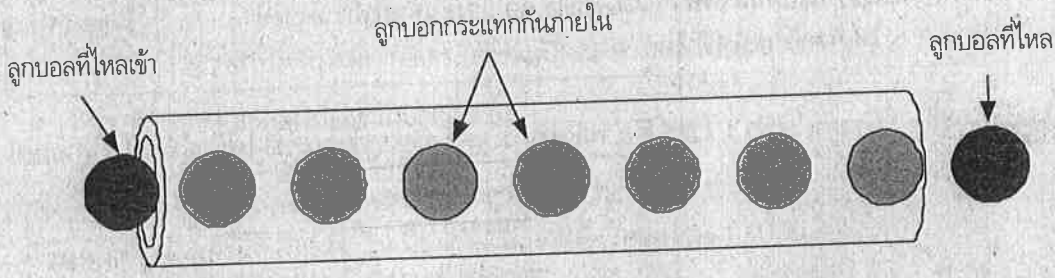

รูปที่ 3.1 การเคลื่อนที่ของอิเล็กตรอนที่จะทำให้เกิดผลของการเกิดกระแสไฟฟ้า (Richard J. Fowler. 1992 : 13)

เพื่อให้เห็นภาพการไหลของกระแสจริง ๆ ให้นึกว่าอะตอมอะลูมิเนียมแต่ละอะตอมประกอบไปด้วยวาเลนซ์อิเล็กตรอนดังในรูปที่ 3.2 เมื่อมีอิเล็กตรอนภายนอกมากระตุ้นเนื่องจากแรงจากภายนอก อิเล็กตรอนตัวดังกล่าวก็จะไปกระแทกทำให้วาเลนซ์อิเล็กตรอนวงแรก ๆถูกกระแทกออกกลายเป็นอิเล็กตรอนอิสระ อิเล็กตรอนอิสระดังกล่าวก็จะไปกระแทกกับอิเล็กตรอนในอะตอมอื่น ๆ เมื่อกระแทกกับอิเล็กตรอนตัวอื่น มันก็จะไปรวมกับอะตอมตัวใดตัวหนึ่งที่เป็นอิออนบวก และเป็นอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนทำให้เกิดผลของกระแสไฟฟ้าที่ปลายสาย

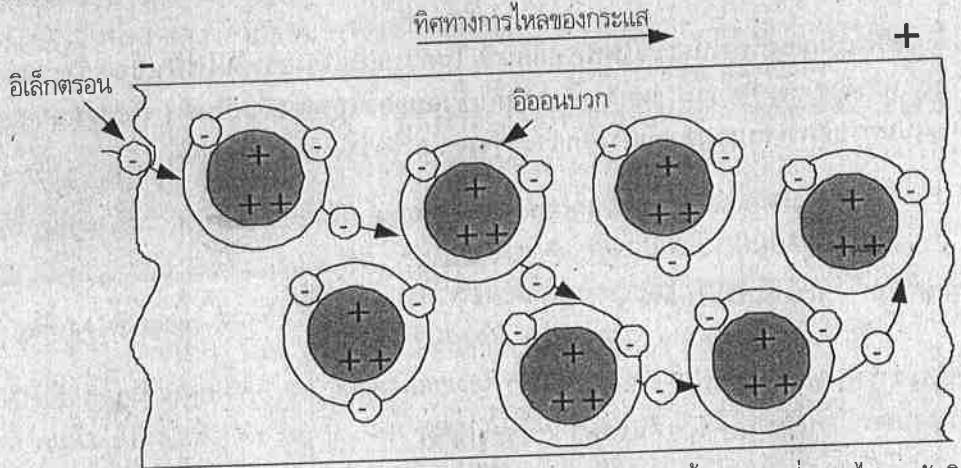

รูปที่ 3.2 กระแสที่ไหลในสายไฟ อิเล็กตรอนอิสระจะเคลื่อนที่เป็นระยะทางสั้น ๆ ก่อนที่มันจะไปรวมกับอิออนบวก (Richard J. Fowler. 1992 : 14)

วิธีการที่จะทำให้วาเลนซ์อิเล็กตรอนแยกตัวกลายเป็นอิเล็กตรอนอิสระมีหลายวิธี เช่น

➢ การใช้แรงดันไฟฟ้าจากแหล่งจ่ายหรือเครื่องกำเนิดกระตุ้น ทำให้เกิดอิเล็กตรอนอิสระและเกิดกระแสไฟฟ้าไหลไปตามสายส่ง

➢ การกระตุ้นโดยปฏิกิริยาเคมี เช่น การเกิดกระแสไฟฟ้าในแบตเตอรี่

➢ การเกิดกระแสไฟฟ้าในวงจรเทอร์โมคัปเปิล* ซึ่งเกิดจากการกระตุ้นด้วยความร้อน ทำให้มีการถ่ายเทอิเล็กตรอนในโลหะที่ต่างกัน จนเกิดเป็นกระแสไฟฟ้า

3.4 แรงดันไฟฟ้า (Voltage)

นิยาม	ตัวย่อ	หน่วย
แรงดันไฟฟ้า (Voltage) หรือศักย์ไฟฟ้า (Potential) คือ แรงดันทางไฟฟ้าซึ่งจะทำให้เกิดกระแสไฟฟ้าไหล	E	โวลต์ (V)

ข้อกำหนด : แรงดันไฟฟ้า 1 โวลต์ คือ พลังงาน 1 จูลน์ ที่กระทำต่อประจุไฟฟ้าจำนวน 1 คูลอมป์

หรือ

$$\text{แรงเคลื่อนไฟฟ้า (V)} = \frac{\text{พลังงาน (W)}}{\text{ประจุไฟฟ้า (Q)}} \qquad (3.2)$$

ดังนั้น

$$IV = \frac{1J}{IC}$$

ตัวอย่างเช่น แบตเตอรี่รถยนต์ที่มีแรงดันไฟฟ้า 12 โวลต์ อธิบายได้ว่าหากมันปล่อยประจุไฟฟ้า 1 คูลอมป์ไหลผ่านหลอดไฟ ที่หลอดจะเกิดพลังงานขึ้น 12 จูลน์ และเปลี่ยนไปเป็นพลังงานความร้อนและแสงสว่าง เป็นต้น

แรงดันไฟฟ้าเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า electromotive force (ใช้ตัวย่อเป็น emf) หรือความต่างศักย์ไฟฟ้า

แรงดันไฟฟ้าเป็นแรงที่ทำให้ประจุไฟฟ้าเคลื่อนที่ ในความเป็นจริงแรงดันไฟฟ้าเป็นพลังงานศักย์แตกต่างที่มีอยู่ระหว่างจุด 2 จุด เช่น ระหว่างขั้วบวกกับขั้วลบของแบตเตอรี่ เป็นต้น ดังนั้นหน่วยของแรงดันไฟฟ้าจะเป็นตัวบอกระดับของความต่างศักย์ระหว่างจุด 2 จุดว่ามากน้อยเพียงใด

ตัวอย่างที่ 3.1 จงหาพลังงานศักย์ W ของแบตเตอรี่ขนาด 9 โวลต์ ที่มีประจุไฟฟ้า (Q) สะสมอยู่ภายใน 2,000 คูลอมป์

กำหนด แรงดันไฟฟ้า = 9 V

ประจุไฟฟ้า = 2,000 C

สิ่งที่ต้องการหา พลังงานศักย์

สิ่งที่ทราบค่า พลังงาน = แรงดันไฟฟ้า × ประจุไฟฟ้า

---

* เทอร์โมคัปเปิล เป็นอุปกรณ์วัดอุณหภูมิให้เอาต์พุตออกมาเป็นแรงดันไฟฟ้าขนาดต่ำ ๆ ใช้มากในอุตสาหกรรมที่ต้องมีการควบคุมอุณหภูมิค่าสูง ๆ

วิธีทำ จาก $W = V \times Q$

$W = 9\ V \times 2{,}000\ C$

$= 18{,}000$ Joules

ตอบ พลังงานศักย์ = 18,000 จูลน์

3.5 แหล่งจ่ายแรงดันไฟฟ้า (Electricity Sources)

เราสามารถจะทำให้เกิดแรงดันไฟฟ้าได้ ๆ หลายเทคนิค แรงดันไฟฟ้าหรือศักย์ไฟฟ้าที่เกิดขึ้นก็เกิดตามกระบวนการเดิม นั่นคือการผลิตอิเล็กตรอนที่ขั้วด้านหนึ่งให้เกินขึ้นมา และทำให้อิเล็กตรอนที่ขั้วอีกด้านหนึ่งขาดหายไป จึงทำให้เกิดศักย์ไฟฟ้าแตกต่าง และมีกระแสไหลในวงจร (เช่นเดียวกับที่น้ำไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ)

แหล่งจ่ายแรงดันไฟฟ้าสามารถแยกได้ออกเป็น 2 ประเภทดังต่อไปนี้

1. แหล่งจ่ายแรงดันไฟฟ้ากระแสสลับ

- เครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสสลับ (generator) เป็นเครื่องกลที่ทำหน้าที่เปลี่ยนพลังงานกลซึ่งได้จากต้นกำลัง เช่น เครื่องยนต์ดีเซล พลังน้ำ เป็นต้น ไปเป็นพลังงานไฟฟ้า (ในรูปที่ 3.3) กระแสไฟฟ้าที่ผลิตได้จะจ่ายให้กับบ้านเรือน หรือภาคอุตสาหกรรม เช่น โรงงาน โรงแรม เป็นต้น

รูปที่ 3.3 ตัวอย่างของเครื่องกำเนิดไฟฟ้ากระแสสลับขนาด 30 กิโลวัตต์ (www.gensetcentral.com)

2. แหล่งจ่ายไฟฟ้ากระแสตรง

2.1 แบตเตอรี่ (battery) เป็นอุปกรณ์ซึ่งเปลี่ยนพลังงานเคมี ไปเป็นพลังงานไฟฟ้า (รายละเอียดดูในบทที่ 4) เป็นแหล่งพลังงานที่ใช้กับอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ประเภทเคลื่อนที่ เช่น โทรศัพท์มือถือ หรืออุปกรณ์ไฟฟ้าที่ต้องการกระแสไฟแบบราบเรียบมาก เช่น ระบบสำรองสำหรับเป็นฐานเวลาในคอมพิวเตอร์ แบตเตอรี่มีมากมายหลายรูปแบบ ตามแต่การใช้งาน

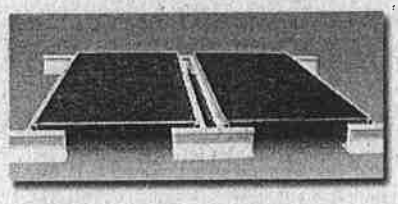

รูปที่ 3.4 ตัวอย่างของโซลาร์เซลล์

2.2 โซลาร์เซลล์ (solar cells) ทำหน้าที่เปลี่ยนพลังงานแสงอาทิตย์มาเป็นพลังงานไฟฟ้า เนื่องจากแสงแดดจัดเป็นพลังงานสะอาด ไม่ก่อให้เกิดกระบวนการที่จะทำให้เกิดมลภาวะจากการใช้พลังงาน และมีแนวโน้มว่าจะได้รับการสนับสนุนให้ใช้งานมากขึ้น ดังนั้นโซลาร์เซลล์ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่สามารถเปลี่ยนพลังงานแสงแดดเป็นพลังงานไฟฟ้า จึงค่อย ๆ ได้รับความนิยมและมีแนวโน้มที่จะได้รับความนิยมสูงยิ่งขึ้นในอนาคต โซลาร์เซลล์จัดเป็นแหล่งพลังงานทดแทนอีกแบบหนึ่งที่นับวันจะใช้กันมาก เพราะนอกจากจะเป็นพลังงานสะอาดแล้ว ยังมีมากมายเหลือเฟือ เช่น การนำไปใช้เป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าในพื้นที่ที่ไฟฟ้าเข้าไม่ถึงบ้านเรือนอนุรักษ์พลังงาน เป็นต้น ในรูปที่ 3.4 จะแสดงตัวอย่างของโซลาร์เซลล์

2.3 เทอร์โมคัปเปิล (thermocouple) ทำหน้าที่เปลี่ยนจากพลังงานความร้อนมาเป็นพลังงานไฟฟ้า ผลจากการเปลี่ยนความร้อนมาเป็นพลังงานไฟฟ้านี้เรียกว่า "เทอร์โมอิเล็กตริก เอฟเฟคต์ (thermoelectric effect)" เราจะไม่นำเอาเทอร์โมคัปเปิลมาใช้เป็นแหล่งกำเนิดไฟฟ้าโดยตรง แต่ประยุกต์ใช้สำหรับการวัดอุณหภูมิ ตัวอย่างของเทอร์โมคัปเปิลจะแสดงในรูปที่ 3.5

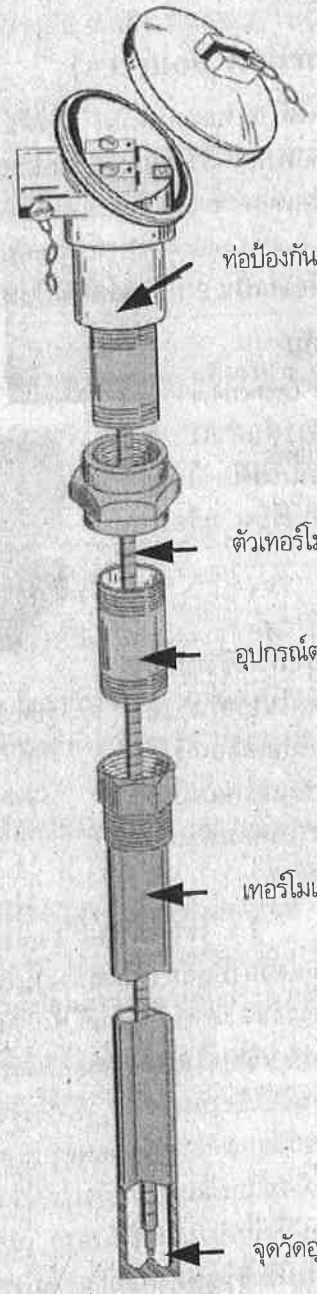

รูปที่ 3.5 ตัวอย่างของเทอร์โมคัปเปิล ซึ่งใช้สำหรับวัดอุณหภูมิที่มีค่าสูง ๆ ในภาคอุตสาหกรรม เช่น การวัดอุณหภูมิในบอยเลอร์ ในเตาหลอมเหล็ก เป็นต้น

2.4 ผลึกควอร์ตซ (quartz crystal) จะเปลี่ยนจากพลังงานกลไปเป็นพลังงานไฟฟ้า กล่าวคือ เมื่อเราเปลี่ยนแปลงแรงกดที่ผิวของผลึกควอร์ตซ จะทำให้มันผลิตแรงดันที่ผิวขึ้น ผลจากการเกิดแรงดันดังกล่าวเรียกว่า "ผลของเปียโซอิเล็กตริก" ใช้ประโยชน์สำหรับทำเป็นตัวตรวจวัดความดัน หรือใช้ทำเป็นไมโครโฟน ในรูปที่ 3.6 เป็นตัวอย่างของผลึกควอร์ตซซึ่งนำมาประยุกต์ใช้ในงานเซ็นเซอร์

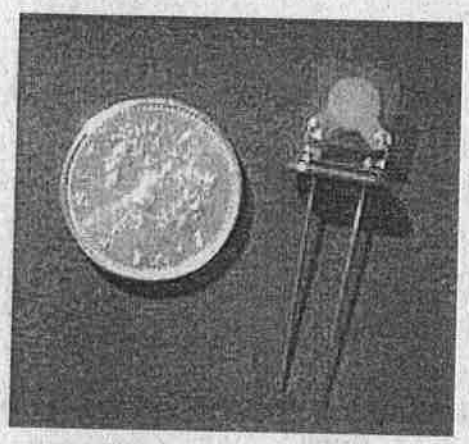

รูปที่ 3.6 ตัวอย่างของผลึกควอร์ตซที่ใช้ทำเป็นตัวเซ็นเซอร์ทางงานไบโอเซ็นเซอร์ (biosensor) งานเซ็นเซอร์ในกระบวนผลิตยา (pharmaceutical) หรืองานเซ็นเซอร์ทางไฟฟ้า-กล (www.appsci.dmu.ac.uk)

3.6 ความต้านทาน ความนำและฉนวน (Resistance Conductance and Insulators)

นิยาม	ตัวย่อ	หน่วย
ค่าความต้านทาน (resistance) คือ การที่วัตถุต้านทานต่อการไหลของกระแสไฟฟ้า	R	โอห์ม (Ohm), Ω
ค่าความนำ (conductance) คือ การที่วัตถุยอมให้มีการไหลของกระแสไฟฟ้า	G	ซีเมนส์ (Siemen), S

วัตถุที่มีค่าความต้านทานมาก ๆ จะต้องใช้พลังงานจำนวนมากเพื่อทำให้เกิดอิเล็กตรอนอิสระและกระแสไฟฟ้า ส่วนวัตถุที่มีค่าความต้านทานต่ำ ๆ จะใช้พลังงานน้อยเพื่อจะทำให้เกิดอิเล็กตรอนอิสระเมื่อกระแสไหลผ่านวัตถุ ค่าความต้านทานดังกล่าวจะเปลี่ยนพลังงานไฟฟ้าไปเป็นพลังงานความร้อน เช่น หลักการของตัวทำความร้อนซึ่งให้กระแสไฟฟ้าไหลผ่านลวดที่มีความต้านทานสูง ๆ แล้วจะทำให้เกิดความร้อน เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างความต้านทานกับความนำคือ

$$R = \frac{1}{G} \qquad (3.3)$$

หรือกล่าวได้ว่า $G = 1/R$

ตัวอย่างที่ 3.2 แท่งเหล็กหนึ่งมีความต้านทานเท่ากับ 2.5 โอห์ม จงหาค่าความนำของแท่งเหล็กดังกล่าวนี้

กำหนด ความต้านทาน = 2.5 Ω
สิ่งที่ต้องการหา ความนำ
สิ่งที่ทราบ ความนำ = 1/ความต้านทาน

วิธีทำ

$$G = \frac{1}{2.5}$$

$$= 0.4 \text{ Siemens}$$

ตอบ ความนำของแท่งเหล็ก = 0.4 ซีเมนส์

ตัวอย่างของวัตถุที่ใช้ทำเป็นตัวนำได้แก่ อะลูมิเนียมและทองแดง ทองแดงเป็นตัวนำที่ดีกว่าอะลูมิเนียมแต่ก็มีราคาแพงกว่า ส่วนตัวนำที่ดีกว่าแต่ก็ราคาแพงกว่าทั้ง 2 อย่างที่กล่าวมาและไม่นิยมใช้ในงานทั่ว ๆ ไป ได้แก่ ทองคำ เงิน เป็นต้น

ตัวนำยิ่งยวด (superconductivity) เป็นตัวนำที่ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อไม่ให้เกิดการสูญเสียจากการส่งกระแสไฟฟ้าในสายไฟฟ้า ปัจจุบันทำได้ที่อุณหภูมิสัมบูรณ์ประมาณ - 273°C แต่ปัจจุบันก็ได้พัฒนาให้ทำงานที่อุณหภูมิสูงกว่าศูนย์สัมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ฉนวน (insulator) คือ ค่าการต้านทานการไหลของกระแสไฟฟ้าของวัตถุ ฉนวนที่ดีจะไม่ยอมให้กระแสไฟฟ้าไหลผ่าน ตัวอย่างของฉนวนได้แก่ ไม้ พลาสติก ยาง กระดาษ และไมก้า เป็นต้น

สารกึ่งตัวนำ (semiconductor) เป็นวัตถุที่มีคุณสมบัติอยู่ระหว่างตัวนำกับฉนวน สารกึ่งตัวนำมีวาเลนซ์อิเล็กตรอน 4 ตัว สารกึ่งตัวนำสองตัวที่รู้จักกันดีคือ ซิลิกอนและเยอรมันเนียม ใช้เป็นฐานสำหรับการผลิตอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น ทรานซิสเตอร์ ไอซี เอสซีอาร์ และโซลาร์เซลล์ เป็นต้น

หากเราหยิบแท่งวัตถุขึ้นมาชิ้นหนึ่ง พบว่าค่าความต้านทานทางไฟฟ้าของวัตถุชิ้นนั้น จะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 4 อย่างดังต่อไปนี้

1. ค่าความต้านทานจำเพาะของวัตถุ
2. ความยาวของวัตถุ
3. พื้นที่หน้าตัดของวัตถุ
4. อุณหภูมิซึ่งแวดล้อมรอบตัวมัน

หรือสามารถเขียนได้ในรูปสูตรว่า

$$R = \rho \frac{L}{A} \qquad (3.3)$$

โดยที่ R = ค่าความต้านทานของวัตถุ, โอห์ม
ρ = ค่าความต้านทานจำเพาะของวัตถุ, โอห์ม - เมตร
L = ความยาวของวัตถุ, เมตร
A = พื้นที่หน้าตัดของวัตถุ, ตร.เมตร

ค่าความต้านทานจำเพาะ เป็นตัวกำหนดความสามารถของวัตถุในการนำกระแส นอกจากนี้อุณหภูมิที่มีผลต่อค่าความต้านทานนั้นก็จะมีผลต่อความต้านทานจำเพาะนี้นี่เอง โดยสรุปค่าความต้านทานของวัตถุต่าง ๆ จะเป็นดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ตัวอย่างค่าความต้านทานจำเพาะของวัตถุต่าง ๆ

วัตถุ	++ค่าความต้านทานที่ 20 °C (Ω - cm)
อะลูมิเนียม	0.00000262
ทองเหลือง (ทองแดง 66% สังกะสี 34%)	0.0000039
คาร์บอน (อยู่ในรูปแกรไฟต์)	0.0014
คอนสแตนแตน (ทองแดง 55% นิกเกิล 45%)	0.0000442
ทองแดง (ที่อยู่ในรูปการค้า)	0.0000017241
เงินเยอรมัน (นิกเกิล 18%)	0.000033
เหล็ก	0.00000971
ปรอท	0.0000958
นิโครม (นิกเกิล 65% โครเมียม 12% เหล็ก 23%)	0.0001
นิกเกิล	0.0000069
เงิน	0.00000162
เหล็กกล้า (คาร์บอน 0.4 - 0.5%)	0.000013 - 0.000022
ทังสเตน	0.00000548
สังกะสี	0.000006

ที่มา : Reference data for Radio Engineers , 6th ed., 1975, Howard W. Sams & Co., Inc.

จากตารางที่ 3.1 ตัวอย่างเช่น ทองแดงที่ 20°C ซึ่งมีค่าความต้านทานจำเพาะเท่ากับ 0.00000172 Ω - cm หมายความว่าที่ทองแดงซึ่งมีปริมาตรที่มีแต่ละด้านยาว 1 ซม. จะมีค่าความต้านทานระหว่างผิวทั้งสองด้านของปริมาตรดังกล่าวนี้เท่ากับ 0.00000172 Ω นั่นเอง

นอกจากนี้ยังพบว่าวัตถุใด ๆ จะมีผลของความต้านทานเนื่องจากสัมประสิทธิ์ของอุณหภูมิ 2 ลักษณะ นั่นคือ

1. สัมประสิทธิ์ของอุณหภูมิเป็นแบบลบ หมายความว่าเมื่ออุณหภูมิเพิ่มขึ้น ความต้านทานของวัตถุจะลดลง ผลดังกล่าวนี้จะเกิดกับวัตถุที่เป็นสารกึ่งตัวนำ เช่น ซิลิกอน (ดังนั้นหมายถึงอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งหลายที่ทำจากสารกึ่งตัวนำ)

2. สัมประสิทธิ์ของอุณหภูมิเป็นแบบบวก หมายความว่าเมื่ออุณหภูมิลดต่ำลง ความต้านทานของวัตถุจะเพิ่มขึ้น ผลดังกล่าวนี้จะเกิดกับวัตถุประเภทโลหะ เช่น ลวดทองแดงในมอเตอร์ อะลูมิเนียม เป็นต้น

จากความรู้ในสูตรที่ (3.3) และองค์ประกอบทั้ง 4 ที่จะทำให้ผลของค่าความต้านทานเปลี่ยนแปลงไป เราก็สามารถจะใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงค่าความต้านทานดังกล่าวได้ เช่น ใช้หลักการเปลี่ยนแปลงค่าความยาวของลวด เพื่อทำเป็นตัวต้านทานชนิดที่เปลี่ยนแปลงค่าได้ นั่นคือโพเทนชิโอมิเตอร์ เป็นต้น

++ หากจะเปลี่ยนไปเป็นโอห์ม-ตารางมิลต่อฟุต ให้คูณค่าในคอลัมน์นี้ด้วย 6.02×10^6

3.7 กำลังงานและพลังงาน (Power and Energy)

นิยาม : กำลังงาน (power) คือ ความรวดเร็วในการเปลี่ยนพลังงานให้ไปอยู่ในรูปอื่น ๆ

ตัวแปรไฟฟ้า	หน่วย
พลังงานไฟฟ้า (energy) ⊃ W	จูลน์ (joules) ตัวย่อ ⊃ J
กำลังไฟฟ้า (power) ตัวย่อ ⊃ P	$\frac{\text{จูลน์}}{\text{วินาที}}$ หรือ วัตต์ (watts) ตัวย่อ ⊃ W

ข้อสังเกต : อย่าจำสับสนระหว่างตัวย่อของพลังงานไฟฟ้ากับหน่วยของกำลังไฟฟ้า เพราะใช้ตัวย่อ W เหมือนกัน

ข้อกำหนด : ความสัมพันธ์ระหว่างกำลังไฟฟ้า พลังงานไฟฟ้าและเวลาคือ

$$\text{กำลังไฟฟ้า (P)} = \frac{\text{พลังงานไฟฟ้า (W)}}{\text{เวลา (t)}} \qquad (3.4)$$

โดยที่

$$1 \text{ วัตต์} = \frac{1 \text{ จูลน์}}{1 \text{ วินาที}}$$

ในทางกลับกัน

$$\text{พลังงานไฟฟ้า (W)} = \text{กำลังไฟฟ้า (P)} \times \text{เวลา (t)}$$

กำลังที่ใช้เพื่อให้เกิดงานตามที่ต้องการ จะขึ้นอยู่กับเวลาว่าจะใช้ในการทำงานนั้นเท่าใด สมมติว่ามีคนงาน 2 คนแบกก้อนอิฐ 100 ก้อนไปวางไว้บนรถบรรทุก ดังนั้นแต่ละคนต้องแบกก้อนอิฐคนละ 50 ก้อน คนงานคนแรกแบกก้อนอิฐครั้งละ 5 ก้อน เขาจึงต้องแบกก้อนอิฐทั้งหมด 10 เที่ยว โดยใช้เวลาทั้งหมด 40 นาที (ใช้เวลา 4 นาที/ครั้ง)

คนที่สอง แบกก้อนอิฐครั้งละ 2 ก้อน ดังนั้นจึงต้องแบกทั้งหมด 25 เที่ยว เขาจึงต้องการเวลา 100 นาที (ใช้เวลา 4 นาที/ครั้ง เท่ากัน)

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า 1) คนงานทั้งคู่ทำงานเท่ากัน (แบกก้อนอิฐ 50 ก้อนเท่ากัน) 2) คนงานคนแรกซึ่งแบกก้อนอิฐครั้งละ 5 ก้อนใช้พลังงานมากกว่า (เพราะแบกก้อนอิฐต่อครั้งมากกว่าคนที่สอง) 3) คนงานคนแรกจะใช้กำลังมากกว่า (เพราะเทียบพลังงานต่อเวลาแล้วมากกว่าคนที่สอง)

ตัวอย่างที่ 3.3 จงหากำลังงานไฟฟ้าของเตารีด ซึ่งเปลี่ยนพลังงาน 2,000 จูลน์ในเวลา 20 วินาที

กำหนด พลังงานไฟฟ้า (W) = 2,000 J
เวลา (t) = 20 Sec.

สิ่งที่ต้องการหา กำลังงานไฟฟ้า (P)

สิ่งที่ทราบ $P = \frac{W}{t}$

วิธีทำ

$$P = \frac{2{,}000 \text{ จูลน์}}{20 \text{ วินาที}}$$

$$= 1{,}000 \text{ วัตต์}$$

ตอบ เตารีดมีกำลังงานไฟฟ้า = 1,000 วัตต์

ตัวอย่างที่ 3.4 หากเปิดเครื่องเสียง 100 วัตต์ เป็นเวลา 20 นาที จะต้องใช้พลังงานเท่าใด

กำหนด กำลังงานไฟฟ้า (P) = 100 W

เวลา (t) =20 Minute

สิ่งที่ต้องการหา พลังงานไฟฟ้า (W)

สิ่งที่ทราบ $W = P \times t$

วิธีทำ

$$20 \text{ นาที} = 20 \text{ นาที} \times (60 \text{ วินาที}/1 \text{ นาที})$$

$$= 1{,}200 \text{ วินาที}$$

ดังนั้น

$$W = 100 \text{ W} \times 1{,}200 \text{ Sec.}$$

$$= 120{,}000 \text{ W} - \text{Sec.}$$

ตอบ เครื่องเสียงดังกล่าวกินพลังงานไฟฟ้า = 120,000 จูลน์

ข้อสังเกต จะเห็นว่าการที่เราเปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าแต่ละครั้งจะต้องใช้พลังงานซึ่งก็คือทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ถ่านหิน น้ำมัน เป็นต้น เพื่อมาเผาผลาญและสุดท้ายก็จะปรากฏอยู่ในเครื่องใช้ไฟฟ้าที่เรากำลังใช้งานในรูปของพลังงานไฟฟ้านั่นเอง ดังนั้นเราควรจะใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าในลักษณะอย่างไร

3.8 หน่วยอุปสรรค (Prefixes Unit)

การกล่าวถึงปริมาณทางวิศวกรรมหรือปริมาณทางวิทยาศาสตร์ บางครั้งค่าที่ได้จะมีค่าสูงหรือบางครั้งก็อาจจะต่ำมาก ในทางไฟฟ้าก็เช่นเดียวกัน เช่น เรากล่าวว่าอิเล็กตรอนมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.0000000000004 เซนติเมตร หรือกระแสในวงจรไฟฟ้าเท่ากับ 0.0005 แอมแปร์ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่าไม่สะดวกที่จะเขียนและมีโอกาสเกิดความผิดพลาดในการเขียนได้ เราจึงใช้ปริมาณหนึ่งซึ่งจะแทนค่าตัวเลขต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่าหน่วยอุปสรรค ซึ่งมีค่าดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 แสดงค่าของหน่วยอุปสรรคและสัญลักษณ์

หน่วยอุปสรรค	สัญลักษณ์	เลขยกกำลัง
exa	E	10^{15}
tera	T	10^{12}
giga	G	10^{9}
mega	M	10^{6}
kilo	k	10^{3}

หน่วยอุปสรรค	สัญลักษณ์	เลขยกกำลัง
hector	h	10^{2}
deka	da	10^{1}
deci	de	10^{-1}
centi	c	10^{-2}
milli	m	10^{-3}
micro	μ	10^{-6}
nano	n	10^{-9}
pico	P	10^{-12}
femto	F	10^{-15}
atto	A	10^{-18}

ตัวอย่างที่ 3.5 จากปริมาณทางวิทยาศาสตร์ด้านล่างต่อไปนี้ จงเขียนให้อยู่ในหน่วยอุปสรรค

ก. หน่วยแองสตรอม, Å คือหน่วยวัดความยาวคลื่นแสงโดย 1Å = 0.0000000001 เมตร

ข. อิเล็กตรอนมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.0000000000004 เซนติเมตร

ค. ความถี่เสียงอยู่ในช่วง 30 - 20,000 เฮิรตซ์

ง. ไมกา มี dielectric strength สูงสุดเท่ากับ 60,000 โวลต์/มม.

วิธีทำ ก. 1 Å[§] = 0.0000000001 เมตร = 100×10^{-12} เมตร

ดังนั้น 1 Å = 100 พิกโกเมตร

หรือ 1 Å = 0.1 นาโนเมตร

ข. 0.0000000000004 เซนติเมตร = 400×10^{-15} เมตร

ดังนั้น อิเล็กตรอนมีเส้นผ่านศูนย์กลาง = 400 เฟมโตเมตร

หรือ อิเล็กตรอนมีเส้นผ่านศูนย์กลาง = 0.4 พิกโกเมตร

ค. 30 - 20,000 เฮิรตซ์ = $30 - 20 \times 10^{3}$ เฮิรตซ์

ดังนั้น ความถี่เสียงอยู่ในช่วง = 30 - 20 กิโลเฮิรตซ์

หรือ ความถี่เสียงอยู่ในช่วง = 30 - 0.02 เมกะเฮิรตซ์

ง. 60,000 โวลต์/มม. = 60×10^{3} โวลต์/มม.

ดังนั้น ไมกา มี dielectric strength สูงสุดเท่ากับ = 60 กิโลโวลต์/มม.

ข้อสังเกตในการเปลี่ยนหน่วย หากว่าเราจะเปลี่ยนจากหน่วยเล็กไปยังหน่วยขนาดใหญ่กว่า ให้เลื่อนจุดทศนิยมไปทางซ้าย เช่น จากไมโครไปเป็นมิลลิ ในทางกลับกันหากเปลี่ยนจากหน่วยใหญ่ไปเป็นหน่วยเล็ก ก็ให้เลื่อนจุดไปทางขวามือ

---

§ . หน่วยวัดความยาว เรียกว่า แองสตรอม (Angstrom)

หน่วยที่ 4 องค์ประกอบของวงจรไฟฟ้า-อิเล็กทรอนิกส์พื้นฐาน

4.1 บทนำ

หลังจากที่เราเริ่มรู้จักปริมาณทางไฟฟ้า มนุษย์ก็ได้พยายามคิดค้นอุปกรณ์ไฟฟ้าเพื่ออำนวยความสะดวก และนำมาต่อเข้าด้วยกันจนกลายเป็นสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตามก็จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบทางไฟฟ้าต่าง ๆตั้งแต่แบบพื้นฐาน ไปจนถึงวงจรไฟฟ้า – อิเล็กทรอนิกส์ที่มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น

ในบทนี้จะกล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานในวงจรไฟฟ้า ตลอดจนถึงสัญลักษณ์และหน้าที่พื้นฐาน

4.2 องค์ประกอบของวงจรไฟฟ้า - วงจรอิเล็กทรอนิกส์

สิ่งประดิษฐ์ทางไฟฟ้าพื้นฐานจะประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 อย่างต่อไปนี้

1. **แหล่งจ่ายพลังงาน (source)** ทำหน้าที่จ่ายพลังงานแรงดันไฟฟ้า เพื่อทำให้เกิดกระแส (อิเล็กตรอน) ไหลผ่านวงจร

2. **ตัวนำ (conductors)** ทำหน้าที่เป็นเส้นทางทำให้กระแสไฟฟ้าไหลครบวงจร

3. **ฉนวน (insulators)** ทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้กระแสไฟฟ้าไหลออกนอกวงจร หรือเส้นทางที่กำหนด

4. **โหลดหรือภาระ (loads)** ทำหน้าที่ควบคุมจำนวนกระแส และเปลี่ยนพลังงานไฟฟ้าไปอยู่ในรูปของพลังงานอื่นที่ต้องการ

5. **อุปกรณ์ควบคุม (control device)** ทำหน้าที่ตัวกำหนดสถานการณ์การทำงานของวงจรไฟฟ้าและโหลดที่ต้องการ เช่น เปิด – ปิด การทำงานของโหลด

6. **อุปกรณ์ป้องกัน (protection device)** ทำหน้าที่ตัดวงจร หากว่าวงจรทำงานผิดปกติจากสภาวะปกติ อันอาจจะทำให้เกิดอันตรายกับตัวอุปกรณ์เอง หรือบุคคลที่ใช้

วงจรไฟฟ้าอย่างง่ายที่สามารถเห็นได้อาจจะมีองค์ประกอบไม่ครบตามด้านบน เช่น วงจรของเตารีดไฟฟ้า โดยเตารีดไฟฟ้าจะไม่มีอุปกรณ์ป้องกัน ส่วนวงจรของเครื่องรับโทรทัศน์คอมพิวเตอร์ วงจรไฟฟ้าในรถยนต์ และอื่น ๆ จะมีองค์ประกอบครบและยังมีความซับซ้อนอีกด้วย

ในรูปที่ 4.1(ก) แสดงภาพวงจรของไฟฉาย ซึ่งเป็นตัวอย่างของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีวงจรไฟฟ้าอย่างง่าย การทำงานของไฟฉายเป็นดังนี้ เมื่อเราเปิดสวิตช์อิเล็กตรอน (กระแส) จะไหลจากขั้วลบของถ่านไฟฉายผ่านสปริง ผ่านตัวเรือนซึ่งเป็นโลหะ ผ่านสปริงในส่วนของสวิตช์ ผ่านโลหะสะท้อนแสง และหลอดไฟฉาย แล้วไหลย้อนกลับไปยังขั้วบวกของถ่านไฟฉาย

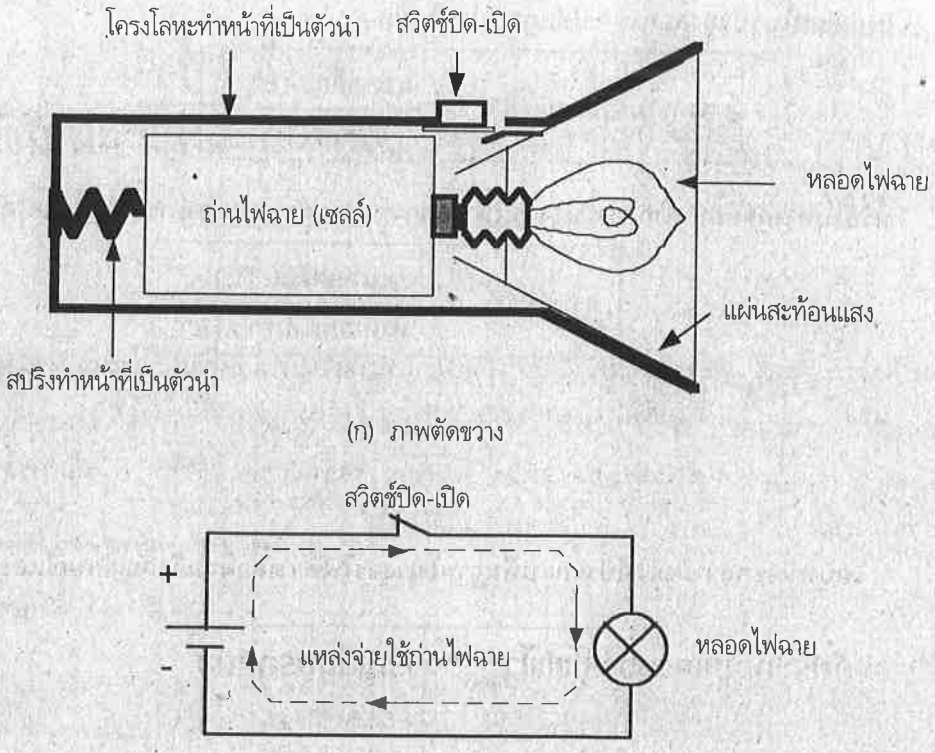

รูปที่ 4.1 ลักษณะทางกายภาพและไดอะแกรมวงจรของไฟฉาย
(Richard J.Fowler. 1992 :33)

ส่วนในรูปที่ 4.1(ข) เป็นวงจรอีกอย่างหนึ่งที่นำเอาสัญลักษณ์ของอุปกรณ์ไฟฟ้ามาเขียนรวม ๆ กัน ซึ่งเรียกว่า **"ไดอะแกรมอย่างคร่าว ๆ" (schematic diagram)** ของตัวอย่างวงจรไฟฉายด้านบน

การใช้สัญลักษณ์ของอุปกรณ์ไฟฟ้า จะทำให้ง่ายในการเขียนวงจรไฟฟ้าแทนที่เราจะต้องวาดอุปกรณ์จริง อย่างไรก็ตามการเลือกใช้สัญลักษณ์จะต้องใช้แบบเดียวกันทั้งวงจร สัญลักษณ์ที่นิยมใช้แพร่หลายทั่วโลกได้แก่มาตรฐาน IEC (International Electrical Commission) โดยทั้งสัญลักษณ์ ลักษณะจริง และหน้าที่การทำงานดูเพิ่มเติมจากส่วนที่ 5.2 ในบทที่ 5

4.3 กฎของโอห์ม* (Ohm's law)

นิยาม : จากกฎของโอห์มกล่าวว่า "กระแสจะแปรผันตรงกับแรงดันไฟฟ้า และแปรผกผันกับค่าความต้านทาน"

โอห์ม นักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมันพบว่า กระแสในวงจรจะแปรผันตรงกับแรงดัน หากว่าเรารักษาให้ค่าความต้านทานคงที่ นั่นคือในขณะที่รักษาค่าความต้านทานให้คงที่ เขาได้ปรับแรงดันที่ตกคร่อมตัวต้านทาน และวัดกระแสที่ผ่านตัวมัน และพบว่าในแต่ละครั้ง เมื่อเราหาแรงดันด้วยกระแส ผลที่ได้จะเหมือนเดิม

* Georg Ohm นักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมัน (1787-1854)

หากเขียนในรูปของสมการ จะได้กฎของโอห์มเป็น

$$\text{ค่าความต้านทาน (R)} = \frac{\text{แรงเคลื่อน (E)}}{\text{กระแส (I)}} \qquad (4.1)$$

หรือในทางกลับกัน หากทราบแรงดันไฟฟ้าและค่าความต้านทาน สามารถหากระแสได้จาก

$$\text{กระแส (I)} = \frac{\text{แรงเคลื่อน (E)}}{\text{ค่าความต้านทาน (R)}} \qquad (4.2)$$

และ

รูปที่ 4.2 วงกลมกฎของโอห์ม

$$\text{แรงดัน (E)} = \text{กระแส (I)} \times \text{ค่าความต้านทาน (R)} \qquad (4.3)$$

ข้อช่วยจำสำหรับกฎของโอห์ม ทำได้โดยใช้วงกลมกฎของโอห์ม ดังรูปที่ 4.2

ตัวอย่างที่ 4.1 จงหากระแสไฟฟ้าที่ไหลในวงจรในรูปที่ 4.3

กำหนด แรงดัน (E) = 2.4 V

ค่าความต้านทาน (R) = 1.2 kΩ

ค่าที่ต้องการหา กระแสไฟฟ้า

สูตรที่ทราบ $I = \frac{E}{R}$

วิธีทำ

$$R = \frac{2.4V}{1{,}200\ \Omega}$$

$$= 0.002\ A$$

คำตอบ ดังนั้นกระแสที่ไหลในวงจรเท่ากับ 0.002 แอมป์หรือ 2 มิลลิแอมป์

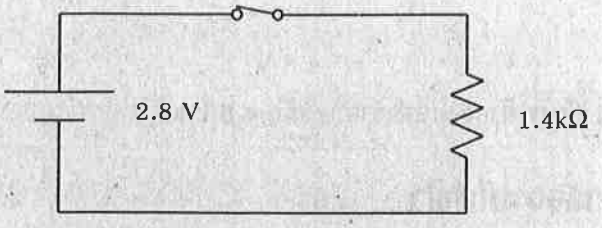

รูปที่ 4.3 วงจรสำหรับตัวอย่างที่ 4.1

ตัวอย่างที่ 4.2 จากวงจรในรูปที่ 4.4 หลอดไฟหลอดหนึ่งบอกไว้ว่าใช้กับไฟ 12 โวลต์ กระแสไหลผ่าน 100 มิลลิแอมป์ จงหาค่าความต้านทานของหลอดไฟดังกล่าว

กำหนด แรงดัน (E) = 12 V
กระแสไฟฟ้า (I) = 100 mA

ค่าที่ต้องการหา ค่าความต้านทาน (R)

สูตรที่ใช้ $R = \frac{E}{I}$

วิธีทำ

$$R = \frac{12V}{100 \times 10^{-3}\ A}$$

$$= 120\ \Omega$$

คำตอบ หลอดไฟดังกล่าวมีค่าความต้านทาน เท่ากับ 120 โอห์ม

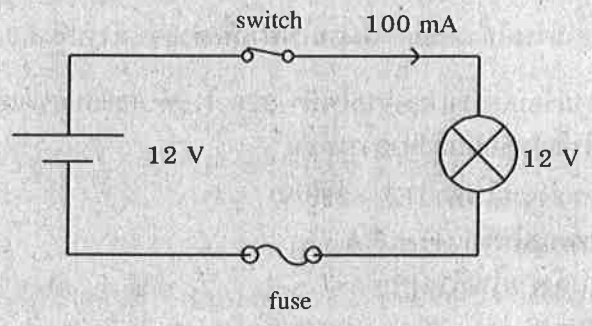

รูปที่ 4.4 วงจรสำหรับตัวอย่างที่ 4.2

ตัวอย่างที่ 4.3 จากวงจรในรูปที่ 4.1(ข) หลอดมีค่าความต้านทาน 2 กิโลโอห์ม กระแสไหลผ่าน 2.4 มิลลิแอมป์ จงหาแรงดันไฟฟ้าที่แหล่งจ่าย

กำหนด ค่าความต้านทาน (R) = 2 kΩ
กระแสไฟฟ้า (I) = 2.4 mA

ค่าที่ต้องการหา แรงดันไฟฟ้า (E)

สูตรที่ใช้ E = IR

วิธีทำ

$$E = (2.4 \times 10^{-3}\text{A})\,(2 \times 10^{3}\ \Omega)$$
$$= 4.8\ \text{V}$$

คำตอบ แรงดันไฟฟ้าของแหล่งจ่าย เท่ากับ 4.8 โวลต์

4.4 การคำนวณกำลังงานไฟฟ้า

ในบทที่ 3 เราทราบว่าความสัมพันธ์ของกำลังงาน คือผลคูณระหว่างพลังงานกับเวลา แต่ในส่วนนี้เราจะหากำลังงานไฟฟ้าได้จากความสัมพันธ์ที่ว่า

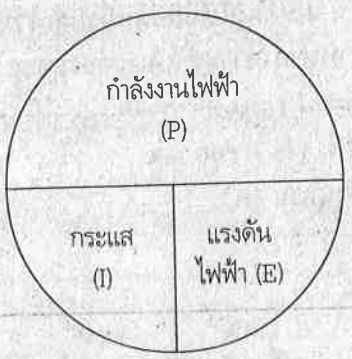

รูปที่ 4.5 วงกลมช่วยจำสำหรับกำลังงานไฟฟ้า

$$\boxed{\text{กำลังงานไฟฟ้า (P)} = \text{แรงดันไฟฟ้า (E)} \times \text{กระแสไฟฟ้า (I)}} \qquad (4.4)$$

เช่นเดียวกัน เราก็สามารถใช้วงกลมกำลังงานไฟฟ้าเพื่อช่วยจำ ดังรูปที่ 4.5

ตัวอย่างที่ 4.4 ตัวทำความร้อนซึ่งใช้แหล่งจ่ายไฟฟ้า 220 โวลต์ และกินกระแส 5 แอมป์ จงหากำลังงานไฟฟ้าที่เกิดขึ้นกับตัวทำความร้อน

กำหนด แหล่งจ่ายไฟฟ้า (E) = 220 V
กระแสไฟฟ้า (I) = 5 A

ค่าที่ต้องการหา กำลังงานไฟฟ้า (P)

สูตรที่ใช้ P = IE

วิธีทำ

$$P = (220\ \text{V})\,(5\ \text{A}) = 1{,}100\ \text{W}$$

คำตอบ กำลังงานไฟฟ้าที่เกิดกับตัวทำความร้อนเท่ากับ 1.1 กิโลวัตต์

ตัวอย่างที่ 4.5 หลอดไฟแบบอินแคนเดสเซนต์ (หลอดไส้) ใช้แหล่งจ่าย 220 โวลต์ 100 วัตต์ จะมีกระแสไฟฟ้าไหลผ่านหลอดดังกล่าวกี่แอมป์

กำหนด แหล่งจ่ายไฟฟ้า (E) = 220 V
กำลังไฟฟ้า (P) = 100 W

ค่าที่ต้องการหา กระแสไฟฟ้า (I)

สูตรที่ใช้ $I = \frac{P}{E}$

วิธีทำ

$$I = \frac{100\ W}{220\ V}$$

$$= 0.45\ A$$

คำตอบ กระแสไฟฟ้าที่ไหลผ่านหลอดเท่ากับ 0.45 แอมแปร์

ตัวอย่างที่ 4.6 จงหากำลังงานที่เกิดบนตัวต้านทานดังรูปที่ 4.6

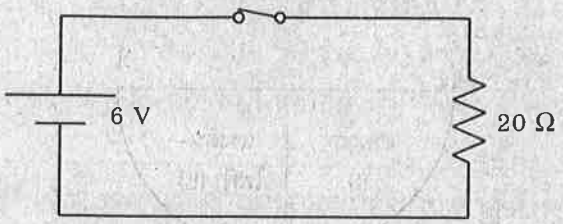

รูปที่ 4.6 วงจรสำหรับตัวอย่างที่ 4.6

กำหนด แหล่งจ่ายไฟฟ้า (E) = 6 V
ค่าความต้านทานไฟฟ้า (R) = 20 Ω

ค่าที่ต้องการหา กำลังไฟฟ้า (P)

สูตรที่ใช้ $P = IE$, $I = \frac{E}{R}$

วิธีทำ

$$I = \frac{6\ V}{20\Omega} = 0.3A$$

$$P = (0.3\ A)\ (6\ V) = 1.8\ W$$

คำตอบ กำลังที่เกิดกับตัวต้านทานเท่ากับ 1.8 วัตต์ นั่นคือต้องให้ตัวต้านทานมีขนาดไม่ต่ำกว่าค่าดังกล่าวนี้ จึงจะไม่ทำให้มันไหม้และขาดออกจากกัน

ข้อสังเกต หากให้กำลังตัวต้านทานลดลง ต้องเพิ่มให้ค่าความต้านทานเพิ่มขึ้น แต่กระแสที่ไหลในวงจรก็จะลดลง

เพื่อหาความสัมพันธ์ของกำลังไฟฟ้าซึ่งนอกเหนือจากสูตรที่ 4.4 จากกฎของโอห์มที่ผ่านมา นั่นคือ

$$I = \frac{E}{R} \qquad (4.5)$$

และ

$$V = IR \qquad (4.6)$$

จากสมการที่ (4.4) หากแทนสมการที่ (4.5) ลงในสมการที่ (4.4) จะได้สูตรหากำลังไฟฟ้าเมื่อเราทราบค่าแรงดันที่ตกคร่อมอุปกรณ์และค่าความต้านทานอีกสูตรเป็น

$$P = \frac{E^2}{R} \qquad (4.7)$$

และหากแทนสมการที่ (4.6) ลงในสมการที่ (4.4) ก็จะได้สูตรหากำลังไฟฟ้า เมื่อทราบกระแสที่ไหลและค่าความต้านทานในวงจรอีกสูตรเป็น

$$P = I^2R \qquad (4.8)$$

ตัวอย่างที่ 4.7 จากรูปที่ 4.6 จงหากำลังไฟฟ้าที่สูญเสียที่ตัวต้านทาน โดยใช้สูตรหากำลังไฟฟ้าจากสูตรที่ 4.7

กำหนด $E = 6\ V$

$R = 20\ \Omega$

ค่าที่ต้องการหา P

สูตรที่ใช้ $P = \frac{E^2}{R}$

วิธีทำ

$$P = \frac{6^2V^2}{20\Omega} = 1.8W$$

คำตอบ กำลังที่ตกที่ตัวต้านทานเท่ากับ 1.8 วัตต์ ซึ่งเท่ากับค่าที่หาได้จากตัวอย่างที่ 4.6

ตัวอย่างที่ 4.8 หากกระแสที่ไหลผ่านตัวต้านทานเท่ากับ 0.5 มิลลิแอมป์ ผ่านตัวต้านทาน 1 กิโลโอห์ม จงหากำลังที่ตัวต้านทานสามารถทนได้

กำหนด $R = 1\ k\Omega = 1{,}000\ \Omega$

$I = 0.5\ mA = 0.5 \times 10^{-3}\ A$

ค่าที่ต้องการหา P

สูตรที่ใช้ $P = I^2R$

วิธีทำ

$$P = (0.5 \times 10^{-3}\ A)^2\ (1{,}000\ \Omega)$$

$$= 0.00025\ W$$

หรือ

$$= 0.25\ mW$$

คำตอบ กำลังที่ตัวต้านทานต้องทานได้อย่างน้อยต้องเท่ากับ 0.25 มิลลิวัตต์

4.5 การคำนวณพลังงานไฟฟ้า

จากบทที่ 3 ซึ่งพบว่าพลังงานเท่ากับกำลังคูณด้วยเวลา และที่ทราบเพิ่มมาว่ากำลังไฟฟ้าเท่ากับกระแสคูณด้วยแรงดันไฟฟ้า (สูตรที่ 4.4) ในทำนองกลับกันเราก็สามารถหาพลังงานได้ หากว่าเราทราบกระแส แรงดันไฟฟ้า และเวลา นั่นคือ

พลังงาน (W) = กำลังไฟฟ้า (P) × เวลาที่ใช้ (t)	(4.9)

ตัวอย่างที่ 4.9 จงหาพลังงานไฟฟ้าที่ถูกแปลงไปในเตารีดไฟฟ้าซึ่งกินกระแส 5 แอมป์ จากแหล่งจ่ายไฟฟ้า 220 โวลต์ หากรีดผ้าเป็นเวลา 30 นาที

กำหนด $I = 5\ A$

$E = 220\ V$

$t = 30\ Minute = 0.5\ h$

ค่าที่ต้องการหา พลังงานไฟฟ้า (W)

สูตรที่ใช้ $W = Pt,\ P = IV$

วิธีทำ

$$P = (5\ A)(220\ V) = 1{,}100\ W$$

$$W = (1{,}100\ W)(0.5\ h) = 550\ W - h$$

คำตอบ เตารีดไฟฟ้าแปลงพลังงานไปเท่ากับ 550 วัตต์ - ชั่วโมง

ตัวอย่างที่ 4.10 จากรูปที่ 4.6 จงคำนวณหาพลังงานของตัวต้านทานที่ดึงจากแบตเตอรี่ หากว่าเราเปิดสวิตช์เป็นเวลา 15 นาที

กำหนด $E = 6\ V,\ R = 20\ \Omega$

$t = 15\ Minute = 0.25\ h$

ค่าที่ต้องการหา พลังงานไฟฟ้า (W)

สูตรที่ใช้ $W = Pt,\ P = \dfrac{E^2}{R}$

$1\ J = 1\ W - Sec$

$1\ นาที = 60\ วินาที$

วิธีทำ

$$P = \frac{6^2V^2}{20\Omega} = \frac{36}{20}W$$

$$= 1.8\ W$$

$$W = (1.8\ W)(900\ Sec)$$

$$= 1{,}620\ W - Sec = 1{,}620\ J$$

คำตอบ พลังงานที่ตัวต้านทานดึงไปจากแบตเตอรี่เท่ากับ 1,620 จูลน์

4.6 การคำนวณค่าไฟฟ้า

ราคาของพลังงานไฟฟ้าสามารถหาได้จากจำนวนของพลังงานที่ใช้และราคาของพลังงานแต่ละหน่วย ซึ่งปกติจะกำหนดเป็นบาท/หน่วย โดยที่

1 หน่วย = 1 กิโลวัตต์ - ชั่วโมง

ดังนั้น

ค่าไฟฟ้า = ค่าไฟฟ้าต่อหน่วย (บาท/kW-h) × พลังงานไฟฟ้าที่ใช้ (kW - h) (4.10)

ตัวอย่างที่ 4.11 จากป้ายชื่อ (name plate) ของเตารีดไฟฟ้าด้านล่าง จงหาค่าใช้จ่ายหากว่า นำไปรีดผ้าเป็นเวลา 1 ชั่วโมง กำหนดให้ค่าไฟฟ้าเท่ากับ 2.42 บาท/ต่อหน่วย

50 เฮิรตซ์
220 โวลต์
950 วัตต์

กำหนด
แรงดันไฟฟ้า = 220 V
ความถี่ (f) = 50 Hz
กำลังไฟฟ้า = 950 W = 0.95 kW
ค่าไฟฟ้า 2.42 บาท/kW - h
เวลา = 1 h

ค่าที่ต้องการหา
ราคาค่าไฟฟ้า

สูตรที่ใช้
ค่าไฟฟ้า = ค่าไฟฟ้าต่อหน่วย (บาท/kW-h) × พลังงานไฟฟ้าที่ใช้ (kW - h)
พลังงานไฟฟ้า = (0.95 kW) (1 h) = 0.95 kW - h
(ดังนั้น ตัวแปรอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากสูตรนี้จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้)

วิธีทำ
ค่าไฟฟ้า = (2.42 บาท/kW - h) (0.95 kW - h)
= 2.30 บาท

คำตอบ ผลจากการใช้เตารีดตัวดังกล่าวนี้ต้องเสียค่าใช้จ่ายเท่ากับ 2.3 บาท

กิจกรรมท้ายหน่วยที่ 4

ตอนที่ 1 *จงเติมคำหรือข้อความลงในช่องว่างให้ถูกต้อง*

1. จากรูปที่ 4.1(ข) จงเขียนสัญลักษณ์ของ _____
   1.1 ถ่านไฟฉาย (แหล่งจ่ายไฟกระแสตรง) _____
   1.2 ตัวนำ _____
   1.3 สวิตช์ปกติเปิด _____
   1.4 หลอดไฟ _____
2. จากกฎของโอห์ม จงเขียนสูตรหาแรงดันไฟฟ้า _____
3. จงเขียนสูตรหากำลังไฟฟ้า เมื่อทราบแรงดันและกระแส _____

หน่วยที่ 6

โหลด อุปกรณ์ตัดตอนวงจร อุปกรณ์แสดงผลและอุปกรณ์อื่น ๆ

6.1 บทนำ

เช่นเดียวกับร่างกายมนุษย์ที่ต้องมีอวัยวะส่วนต่าง ๆ เพื่อทำให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างสะดวกมีประสิทธิภาพ ในวงจรไฟฟ้าก็เช่นกันองค์ประกอบต่าง ๆ ก็จะทำหน้าที่เพื่อทำให้วงจรทำงานได้ถูกต้องปลอดภัย และมีประสิทธิภาพ แต่องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญและขาดไม่ได้คือ "โหลด" เพราะเป็นส่วนที่ทำหน้าที่แปลงผันพลังงานให้มาอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ตามที่มนุษย์ต้องการ

6.2 โหลดตัวต้านทานแบบต่าง ๆ

โหลด (load) หรือเรียกอีกอย่างว่าภาระ มีหน้าที่แตกต่างกัน โดยปกติเราสามารถแบ่งโหลดได้หลายประเภท เช่น โหลดแบบค่าความต้านทาน ได้แก่ หลอดไฟ ตัวทำความร้อน โหลดแบบค่าเก็บประจุ โหลดแบบค่าความเหนี่ยวนำรวมกับค่าความต้านทาน เช่น มอเตอร์ พัดลม บัลลาสต์ ส่วนโหลดแบบตัวต้านทาน จะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.2.1 ตัวต้านทานแบบค่าตายตัว (Fixed Resistors)

- **หน้าที่** : ตัวต้านทานทุกประเภททำหน้าที่จำกัดกระแสไฟฟ้าในวงจร เพื่อให้กระแสหรือแรงดันไฟฟ้าในวงจรมีค่าตามที่ต้องการ ในรูปที่ 6.1 จะแสดงสัญลักษณ์และลักษณะของตัวต้านทานแบบที่ให้ค่าตายตัว ไม่สามารถปรับได้

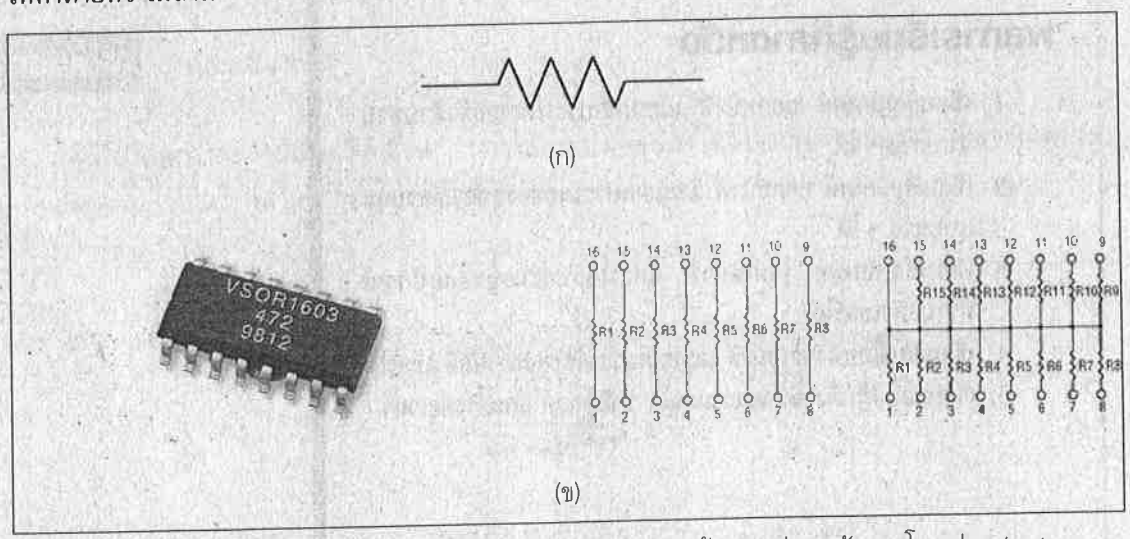

รูปที่ 6.1 ตัวต้านทานแบบค่าตายตัว (ก) สัญลักษณ์ (ข) ตัวอย่างตัวต้านทานค่าตายตัวแบบโครงข่าย (resistor network) 4.7 กิโลโอห์ม พิกัดกำลัง 0.1 วัตต์ สำหรับติดลงบนแผ่นพิมพ์ลายวงจร (PCB) และการกำหนดตัวต้านทานที่อยู่ภายใน

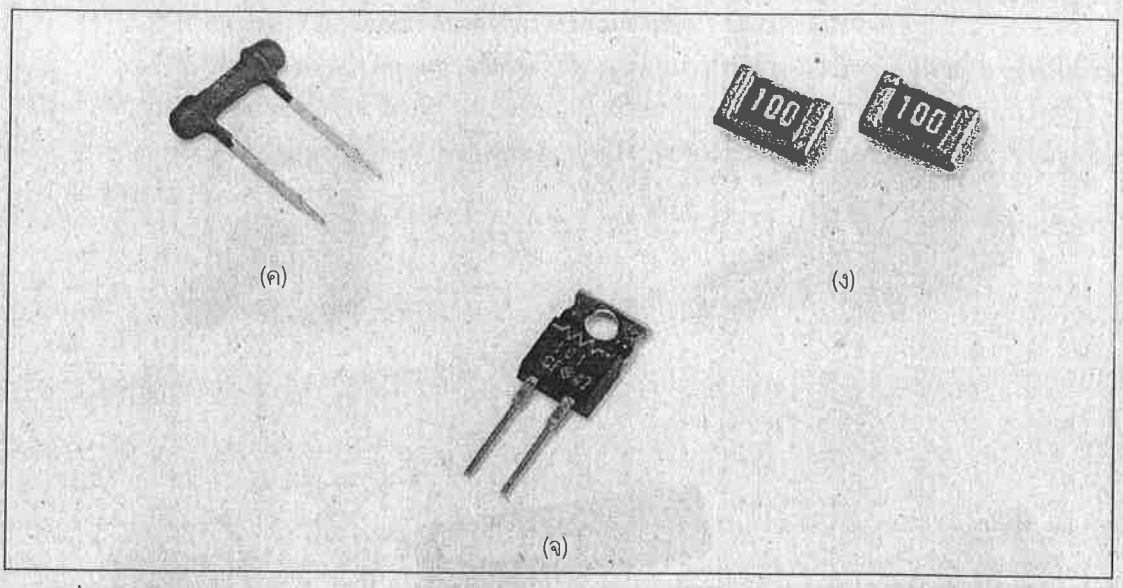

รูปที่ 6.1 (ต่อ) ตัวต้านทานแบบค่าตายตัว (ค) ตัวต้านทานค่าตายตัวแบบเสียบ (plugable) 2 วัตต์ 1 โอห์ม ใช้ในช่วงอุณหภูมิจาก - 55°C ถึง 350°C ผิดพลาด 10 % (ง) ตัวอย่างของตัวต้านทาน แบบติดบนแผ่นปรินต์ (SMD) ขนาด 1 เมกะโอห์ม 0.1 วัตต์ ค่าผิดพลาด 1 % (จ) ตัวอย่างของตัวต้านทานที่บรรจุในตัวถัง TO - 220 ขนาด 15 กิโลโอห์ม 2 วัตต์ ช่วงอุณหภูมิใช้งาน - 55°C ถึง 155°C สามารถติดแผ่นระบายความร้อนเพื่อระบายความร้อนให้ดียิ่งขึ้นได้

6.2.2 ตัวต้านทานแบบปรับค่าได้ (Variable Resistors)

โดยปกติหน้าที่ของตัวต้านทานแบบปรับค่าได้จะแบ่งได้ดังนี้

1. **โพเทนชิโอมิเตอร์ (Potentionmeter) ใช้ในการปรับแรงดันไฟฟ้า (รูปที่ 6.2 (ก)-(จ))**
2. **รีโอสแตต (Rheostat) ใช้ในการปรับกระแสไฟฟ้า ปกติจะมีขั้วต่อสาย 2 ขั้ว แต่ในรูปที่ 6.2 (ฉ) จะมีขั้วต่อสาย 3 ขั้ว**

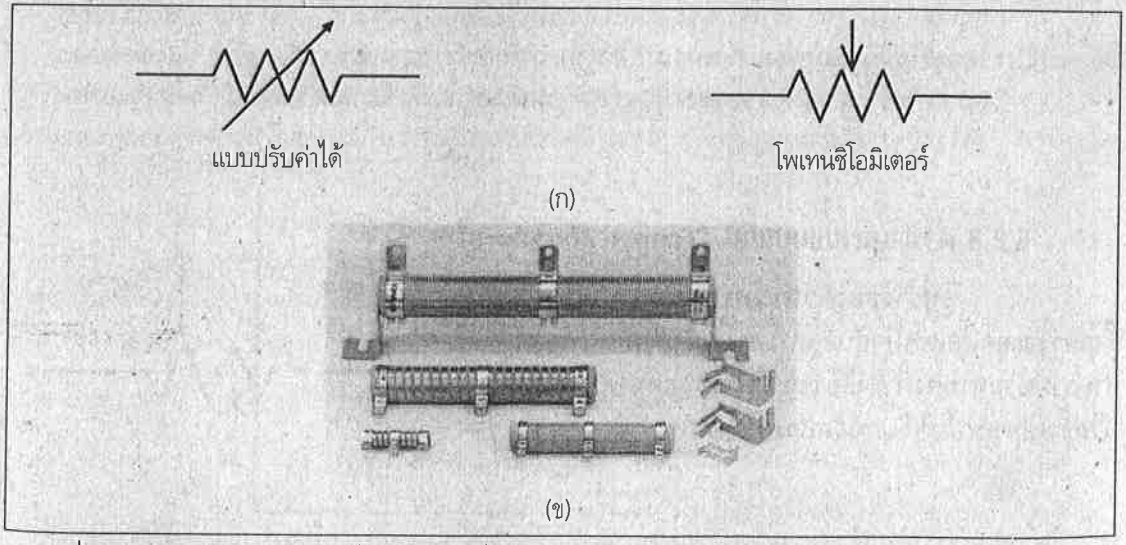

รูปที่ 6.2 ตัวต้านทานแบบปรับค่าได้ และโพเทนชิโอมิเตอร์ (ก) สัญลักษณ์ (ข) ตัวต้านทานแบบปรับค่าได้ทนกำลังสูงแบบลวดพันแบบต่าง ๆ ปกติจะออกแบบให้ทนกำลังโอเวอร์โหลดขณะเริ่มทำงานและหยุดทำงาน

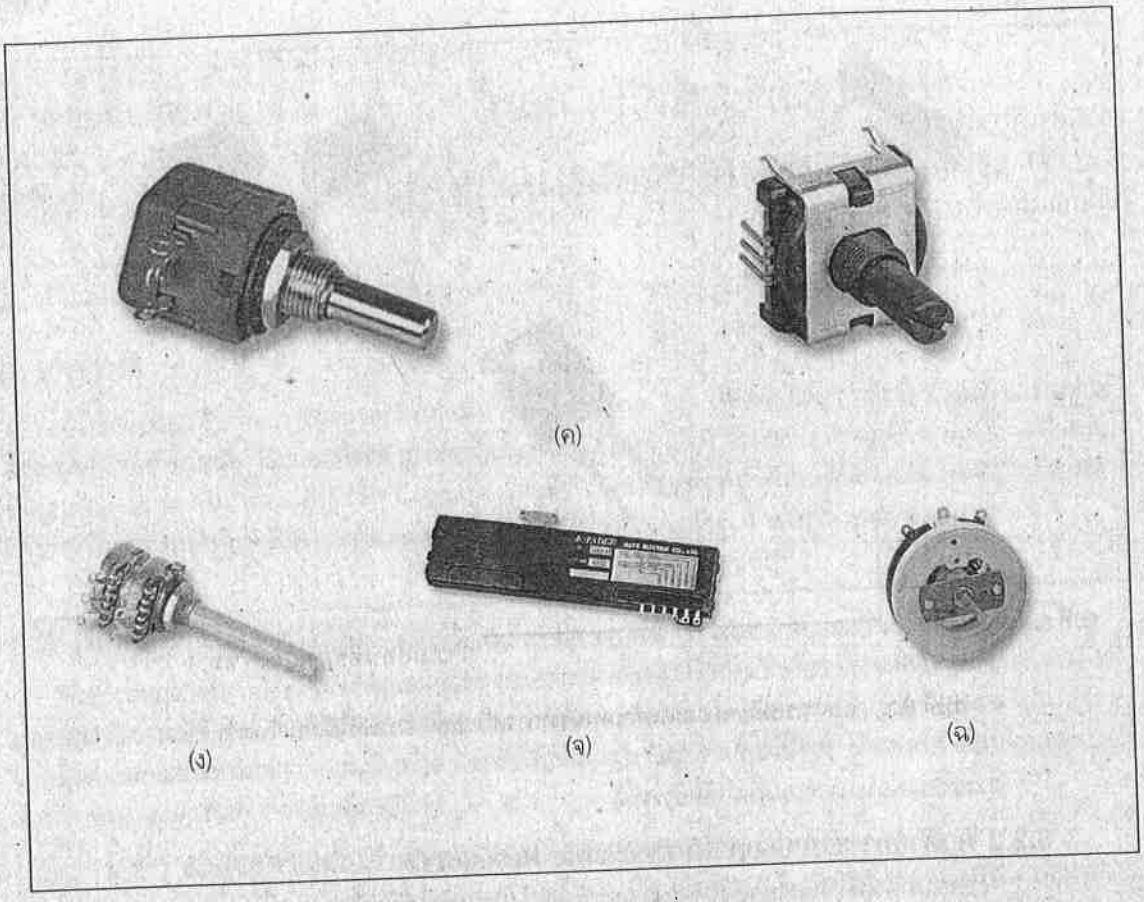

รูปที่ 6.2 (ต่อ) (ค) ตัวอย่างโพเทนชิโอมิเตอร์ (potentiometer) แบบหมุน (rotation) 10 กิโลโอห์ม 1 วัตต์ หมุนได้ 3 รอบ (1,080 องศา) มีทั้งแบบติดบนแผงหรือติดบนปรินต์ ตัวต้านทานแบบปรับค่าได้ และโพเทนชิโอมิเตอร์ (ง) โพเทนชิโอมิเตอร์แบบ 2 ชั้น (double gang) ขนาด 100 กิโลโอห์ม 0.2 วัตต์ หมุนได้ 300 องศา (จ) โพเทนชิโอมิเตอร์แบบสไลด์หรือแบบเชิงเส้นที่ใช้ในเครื่องเสียงและงานมิกเซอร์ในสตูดิโอที่มีคุณภาพสูง ขนาด 10 กิโลโอห์ม พิกัดกำลัง 0.25 วัตต์ เคลื่อนที่ได้ 100 มิลลิเมตร (ฉ) ตัวต้านทานสำหรับการควบคุมกระแสไฟฟ้า ขนาด 100 โอห์ม 500 วัตต์ ตัวเรือนมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 143 มม. แกนมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 10 มม. เนื่องจากทนกำลังสูงจึงเป็นแบบพันด้วยลวด (wire wound)

6.2.3 ตัวต้านทานแบบแท็ป (Tapped Resistors)

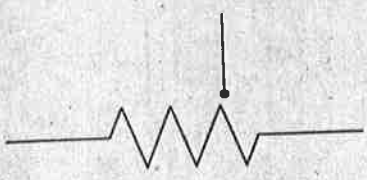

รูปร่างของตัวต้านทานแบบแท็ป เพียงแต่ขั้วกลางจะถูกต่อแท็ปไว้กับลวดระยะใดระยะหนึ่ง เพื่อให้ได้ค่าความต้านทานคงที่ ซึ่งก็อาจจะมีขั้วยื่นออกมาหลาย ๆ ขั้ว หรือขั้วเดียวเพื่อให้เลือกต่อออกไปใช้งาน

หากแบ่งตัวต้านทานตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงค่า จะแบ่งได้เป็นดังนี้

ก. แบบเชิงเส้น (linear) นั่นคือเมื่อหมุนแกนตัวต้านทาน (หรือเลื่อนแขน) จะทำให้ค่าความต้านทานเปลี่ยนแปลงเท่ากับการหมุนนั้น (หรือการเคลื่อนที่ของแขน) (ดูรูปที่ 6.3 ประกอบ)

ข. แบบไม่เป็นเชิงเส้น (nonlinear) เมื่อเราทำการปรับแกนตัวต้านทาน ค่าที่ได้จะไม่เปลี่ยนแปลงตามระยะที่เราหมุนแกน (ดูรูปที่ 6.3 ประกอบ)

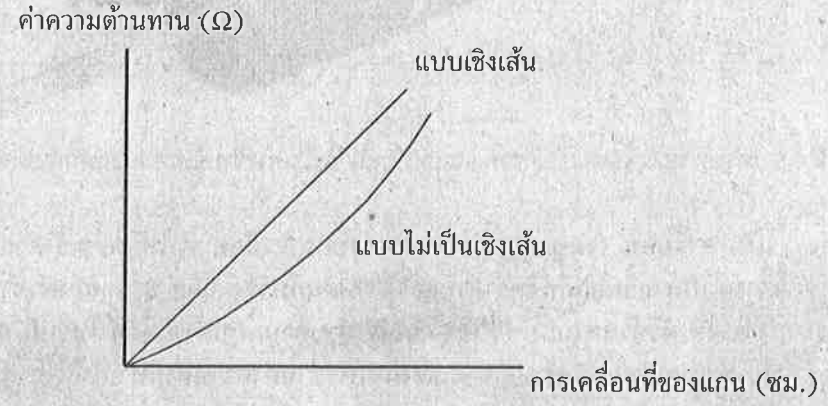

รูปที่ 6.3 กราฟการเปลี่ยนค่าความต้านทานต่อการหมุนแกน กราฟที่ได้เป็นเส้นตรง

แต่หากแบ่งตัวต้านทานตามวัสดุที่ใช้ทำ ก็สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

ก. แบบใช้ลวดพัน (wire wound) สามารถใช้กับตัวต้านทานทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นแบบปรับค่าได้ แบบค่าตายตัว และแบบแท็ป ในความเป็นจริงทั้งแบบปรับค่าได้และแบบแท็ปชนิดกำลัง (ทนกำลังได้มากกว่า 2 วัตต์) จะใช้แบบลวดพัน

ข้อดีของตัวต้านทานแบบนี้คือ

- สามารถสร้างให้ทนกระแสหรือแรงดันไฟฟ้า (ทนกำลังไฟฟ้า) ได้สูง ๆ

ข้อเสีย

- เมื่อเราปรับค่าความต้านทานจากแกน ค่าความต้านทานที่ได้จากการปรับจะไม่ต่อเนื่อง นั่นคือความละเอียดต่ำ (ดูรูปที่ 6.4 ประกอบ)

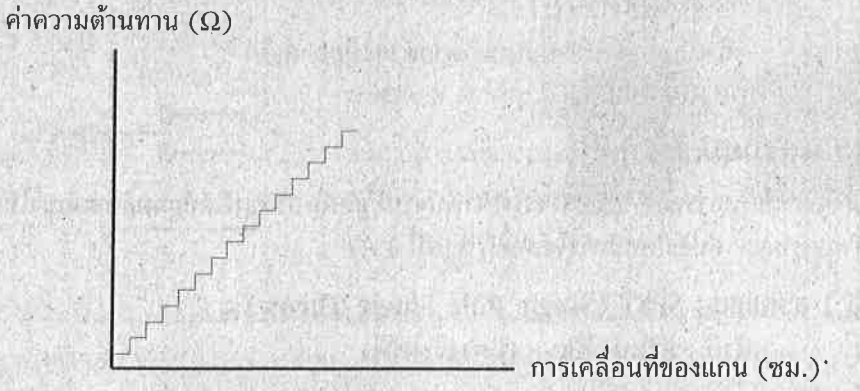

รูปที่ 6.4 ตัวต้านทานแบบใช้ลวดพันจะมีค่าความละเอียดต่ำ

รูปที่ 6.5 โครงสร้างภายในของตัวต้านทานแบบคาร์บอน ซึ่งเป็นค่าความต้านทานแบบค่าตายตัว

ข. แบบคาร์บอน (carbon) ทำจากผงคาร์บอนละเอียด ทำให้ยึดตัวเข้าด้วยกันด้วยวัสดุเฉื่อยชนิดหนึ่ง ค่าความต้านทานขึ้นอยู่กับอัตราส่วนของคาร์บอนกับวัสดุเฉื่อย ขนาดของตัวต้านทานขึ้นอยู่กับกำลังที่ตัวต้านทานทนได้ ตัวต้านทานแบบนี้นิยมใช้ทำตัวต้านทานแบบค่าตายตัว ในรูปที่ 6.5 จะแสดงลักษณะของตัวต้านทานแบบคาร์บอนนี้ ส่วนรายละเอียดในการอ่านค่าความต้านทานให้ดูในบทที่ 12

ค. แบบพลาสติกตัวนำ (conductive plastic) นิยมใช้ทำโพเทนชิโอมิเตอร์ วัสดุชนิดนี้เกิดจากการผสมผงคาร์บอนกับเรซินพลาสติก เช่น โพลีเอสเตอร์ หรืออีพ็อกซี่ เข้าด้วยกัน ส่วนผสมของคาร์บอน - เรซิน ถูกใช้ทำเป็นซับสเตรต* (substrate) เช่น เซรามิก โพเทนชิโอมิเตอร์แบบพลาสติกตัวนำนี้มีราคาถูก เหมาะกับการใช้งานที่ต้องการปรับความละเอียดมาก ๆ ส่วนลักษณะรูปร่างของตัวต้านทานแบบนี้จะเหมือนกับแบบอื่น ๆ เพียงแต่วัสดุที่ใช้จะทำจากพลาสติกตัวนำ

ง. แบบเซอร์เม็ต (cermet) เซอร์เม็ตเป็นส่วนผสมของอนุภาคแก้ว (หรือเซรามิก) ที่ละเอียดกับผงโลหะ (หรือออกไซด์) ที่ละเอียด เช่น เงิน พลาตินัม หรือทองคำ โครงสร้างภายนอกของตัวต้านทานแบบนี้จะเหมือนกับแบบอื่น ๆ แตกต่างกันที่วัสดุภายในที่ใช้ทำ ตัวต้านทานแบบเซอร์เม็ตนิยมใช้กับตัวต้านทานแบบปรับค่าได้ โดยเฉพาะโพเทนชิโอมิเตอร์ ข้อดีของตัวต้านทานแบบนี้คือ

- มีสัมประสิทธิ์ของอุณหภูมิต่ำ นั่นคือค่าความต้านทานที่เปลี่ยนแปลงไปกับการเปลี่ยนอุณหภูมิมีค่าต่ำ ทำให้มีความเสถียรภาพมาก
- สามารถปรับค่าได้ละเอียด (มีความละเอียดสูง)
- อายุการใช้งานยาว
- ถ้าเป็นตัวต้านทานแบบค่าตายตัวจะมีขนาดเล็ก

6.3 อุปกรณ์ควบคุม

อุปกรณ์ควบคุมการทำงานของวงจรไฟฟ้าพื้นฐานที่สุดคือสวิตช์ สวิตช์ถูกผลิตออกมาให้มีหลากหลายรูปแบบ หลากหลายอรรถประโยชน์การใช้สอย (ดูรูปที่ 6.6)

6.3.1 สวิตช์แบบ SPST (Single Pole Single Throw)

- หน้าที่ : ทำหน้าที่ปิด - เปิดวงจรไฟฟ้า

---

* สารที่มีความไวปฏิกิริยาเพิ่มขึ้นโดยเอนไซม์เฉพาะอย่างหนึ่ง (ระวิ สงวนทรัพย์. พจนานุกรมศัพท์วิทยาศาสตร์ : 2529.)

- **การทำงาน:** มีลักษณะเป็นสวิตช์ทางเดียว นั่นคือ เปิด - ปิด (on - off) หรือตัดต่อตัวนำในวงจรไฟฟ้าเพียงเส้นเดียว

สวิตช์แบบนี้อาจจะผลิตเป็นพุชบัตทอนสวิตช์ (pushbutton switch) นั่นคือเมื่อกดจะต่อวงจร แต่หากปล่อยออกวงจรจะหยุดนำกระแส หรือเรียกสั้น ๆ ว่าสวิตช์กดติดปล่อยดับ (รูปที่ 6.7 (ข)) นอกจากนี้อาจจะเป็นสวิตช์ในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีตำแหน่งเปิด และตำแหน่งปิด เช่น สวิตช์เปิด-ปิดหลอดไฟในบ้านเรือน เป็นต้น ข้อสังเกตสวิตช์แบบนี้จะมีขั้วต่อสาย 2 ขา

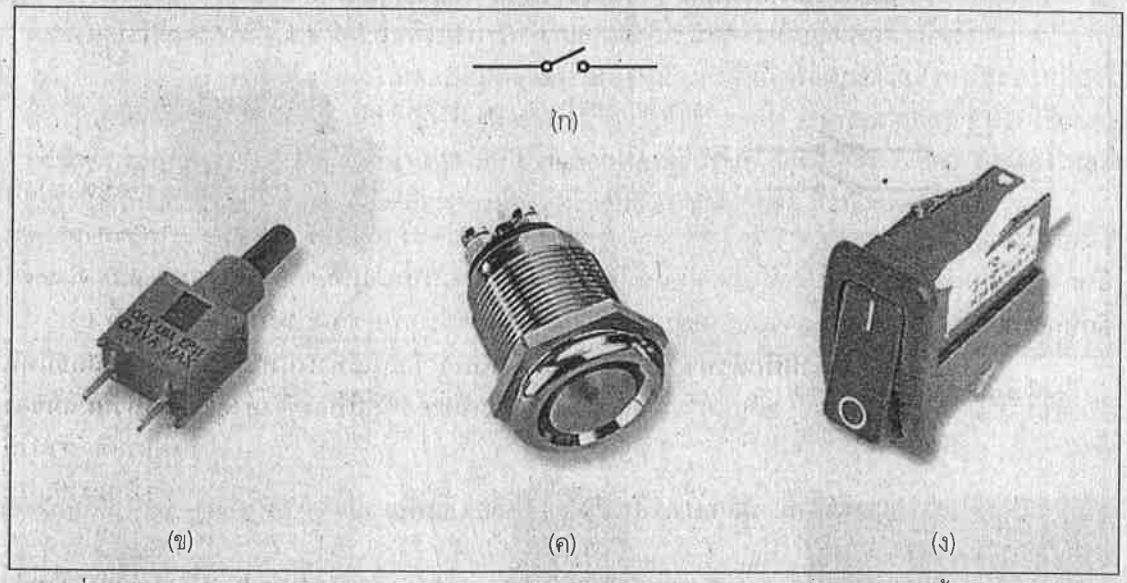

รูปที่ 6.7 สวิตช์แบบ SPST (ก) สัญลักษณ์ (ข) ผลิตในแบบสวิตช์แบบกดติดปล่อยดับ สำหรับติดตั้งบนแผ่นวงจรพิมพ์ (PCB) ใช้ในงานอิเล็กทรอนิกส์ หน้าสัมผัสมีพิกัด 0.2 VA ที่แรงดัน 20 V DC/AC (ค) สำหรับติดตั้งบนแผงควบคุม หน้าสัมผัสมีพิกัด 1 A แรงดัน 50 V (ง) ผลิตในรูปแบบของสวิตช์แบบร็อกเกอร์

6.3.2 สวิตช์แบบ SPDT (Single Pole Double Throw)

- **หน้าที่ :** ทำหน้าที่ปิด - เปิดวงจรไฟฟ้า

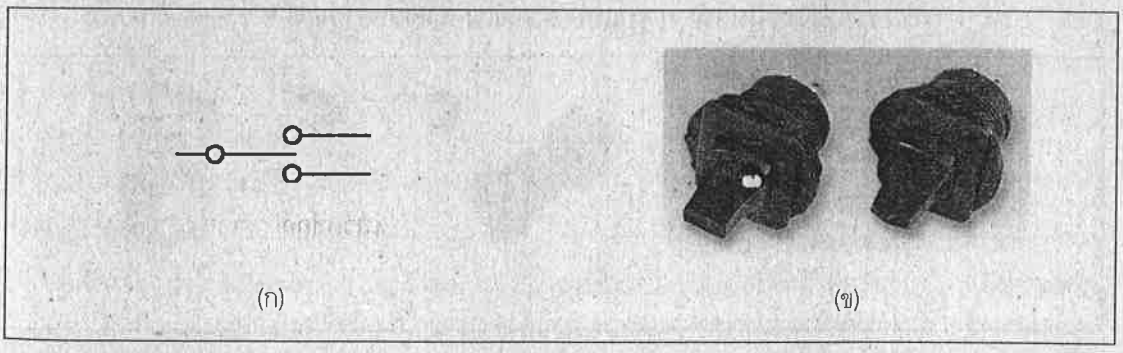

รูปที่ 6.8 สวิตช์แบบ SPDT (ก) สัญลักษณ์ (ข) ตัวอย่างของสวิตช์แบบ SPDT (ตำแหน่งตรงกลาง off) ผลิตในรูปแบบของสวิตช์โยก พิกัด 10 แอมป์ AC 125 โวลต์ , 6 แอมป์ AC 250 โวลต์ โดยตรงกลางก้านสวิตช์จะมีหลอดไฟแสดงผล

- **การทำงาน :** มีลักษณะเป็นสวิตช์สองทาง นั่นคือ เปิด - ปิด - เปิด (on - off - on) ตัดต่อวงจรไฟฟ้าเส้นเดียว

สวิตช์แบบนี้ผลิตให้มีรูปทรงแบบต่าง ๆ กัน (รูปที่ 6.8) ตัวอย่างของสวิตช์แบบนี้คือ สวิตช์บันได ซึ่งใช้สำหรับควบคุมหลอดไฟ 2 ทิศทาง ให้สังเกตว่าสวิตช์แบบนี้จะมีขั้วต่อสาย 3 ขา

6.3.3 สวิตช์แบบ DPST (Double Pole Single Throw)

- **หน้าที่ :** ทำหน้าที่ปิด - เปิดวงจรไฟฟ้า

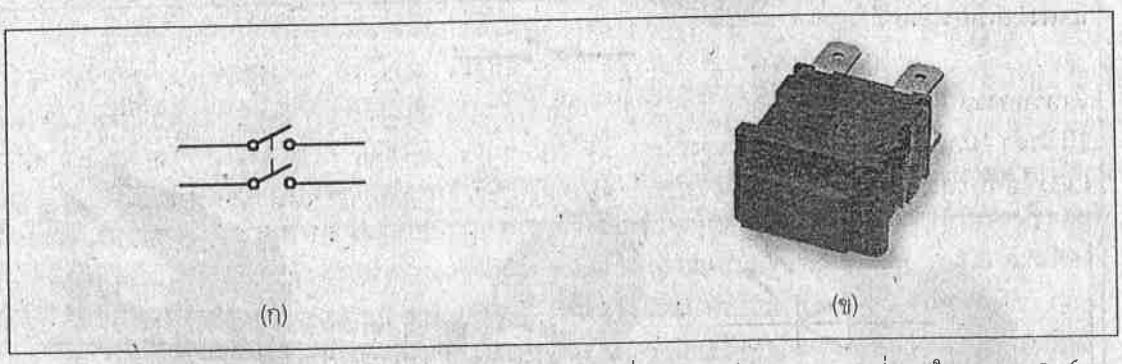

รูปที่ 6.9 สวิตช์แบบ DPST (ก) สัญลักษณ์ (ข) ตัวอย่างหนึ่งของสวิตช์แบบ DPST ที่ผลิตในรูปของสวิตช์กดติดปล่อยดับ

- **การทำงาน:** มีลักษณะเป็นสวิตช์ทางเดียว นั่นคือ เปิด - ปิด (on - off) ตัดต่อวงจรไฟฟ้าสองเส้น

รูปร่างของสวิตช์ผลิตให้มีรูปทรงต่าง ๆ กัน (รูปที่ 6.9) แต่ที่เห็นกันบ่อยคือสะพาน สวิตช์แบบนี้ขั้วต่อสายจะมี 4 ขา

6.3.4 สวิตช์แบบ DPDT (Double Pole Double Throw)

- **หน้าที่ :** ทำหน้าที่ปิด - เปิดวงจรไฟฟ้า
- **การทำงาน :** มีลักษณะเป็นสวิตช์สองทาง นั่นคือ เปิด - ปิด - เปิด (on - off - on) ตัดต่อวงจรไฟฟ้าสองเส้น

รูปร่างของสวิตช์มีหลาย ๆ รูปแบบ สวิตช์แบบนี้ขั้วต่อสายจะมี 6 ขา (รูปที่ 6.10)

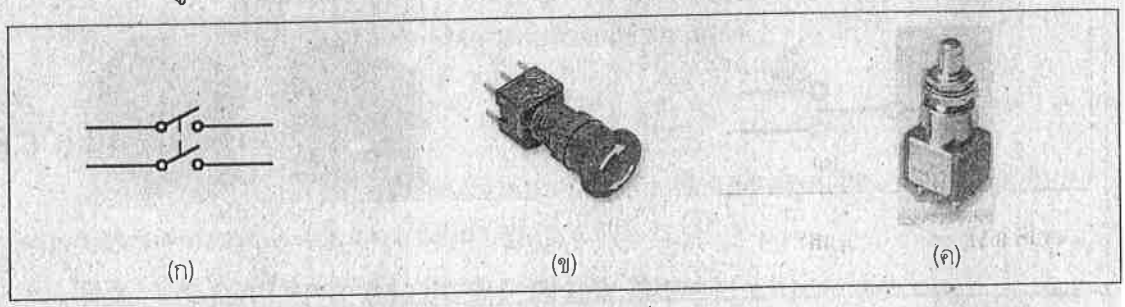

รูปที่ 6.10 สวิตช์แบบ DPDT (ก) สัญลักษณ์ (ข) ใช้ทำหน้าที่เป็นสวิตช์ฉุกเฉิน พิกัด 6 A , 250 V AC เมื่อต้องการหยุดวงจรให้กดลง แต่เมื่อต้องการรีเซ็ตวงจร ให้หมุนตามเข็มนาฬิกา (ค) สวิตช์ แบบ DPDT พิกัดหน้าสัมผัส กระแสสลับ 250 โวลต์ ทนกระแสได้ 3 แอมป์ ไฟกระแสตรง 30 โวลต์ ทนกระแสได้ 4 แอมป์ มีทั้งแบบกดแล้วค้าง และกดติดปล่อยดับ

6.4 อุปกรณ์แสดงผล

อุปกรณ์แสดงผลดังกล่าวสามารถพิจารณาให้เป็นโหลดก็ได้ แต่ในที่นี้จะมองถึงประโยชน์การนำไปใช้ ซึ่งก็มีอยู่หลายแบบ ในส่วนนี้จะกล่าวถึงการแสดงผลในรูปแบบแสงและเสียง

6.4.1 ไดโอดเปล่งแสง (LED : Light Emitting Diode)

- การทำงาน : เปล่งแสงในย่านที่สายตามนุษย์สามารถมองเห็นได้
- หน้าที่ : ใช้แสดงผลการทำงานของวงจร หรือเงื่อนไขทางการควบคุมที่ต้องการ เช่น แสดงผลเมื่อระดับน้ำถึงขีดต่ำสุด แสดงผลการทำงานของปั๊มน้ำ แสดงระดับอุณหภูมิ เป็นต้น
- การใช้งาน : หลอดแสดงผลตัวหนึ่งที่นิยมใช้คือไดโอดเปล่งแสง นอกจากนี้ยังใช้สำหรับการแสดงผลเชิงตัวเลข เช่น ในเครื่องคิดเลข ที่เรียกว่ากันว่า seven segment หลอด LED ใช้กระแสไฟฟ้าต่ำ ไม่เกิน 12 mA ใช้งานได้นานหลายปี มีให้เลือกหลายสี ได้แก่ สีแดง สีส้ม สีเขียว สีเหลือง หลอด LED ใช้กับไฟกระแสตรงเท่านั้น นั่นคือเราจะต้องต่อให้ถูกขั้ว หากไม่ถูกขั้ว มันก็จะไม่สว่าง

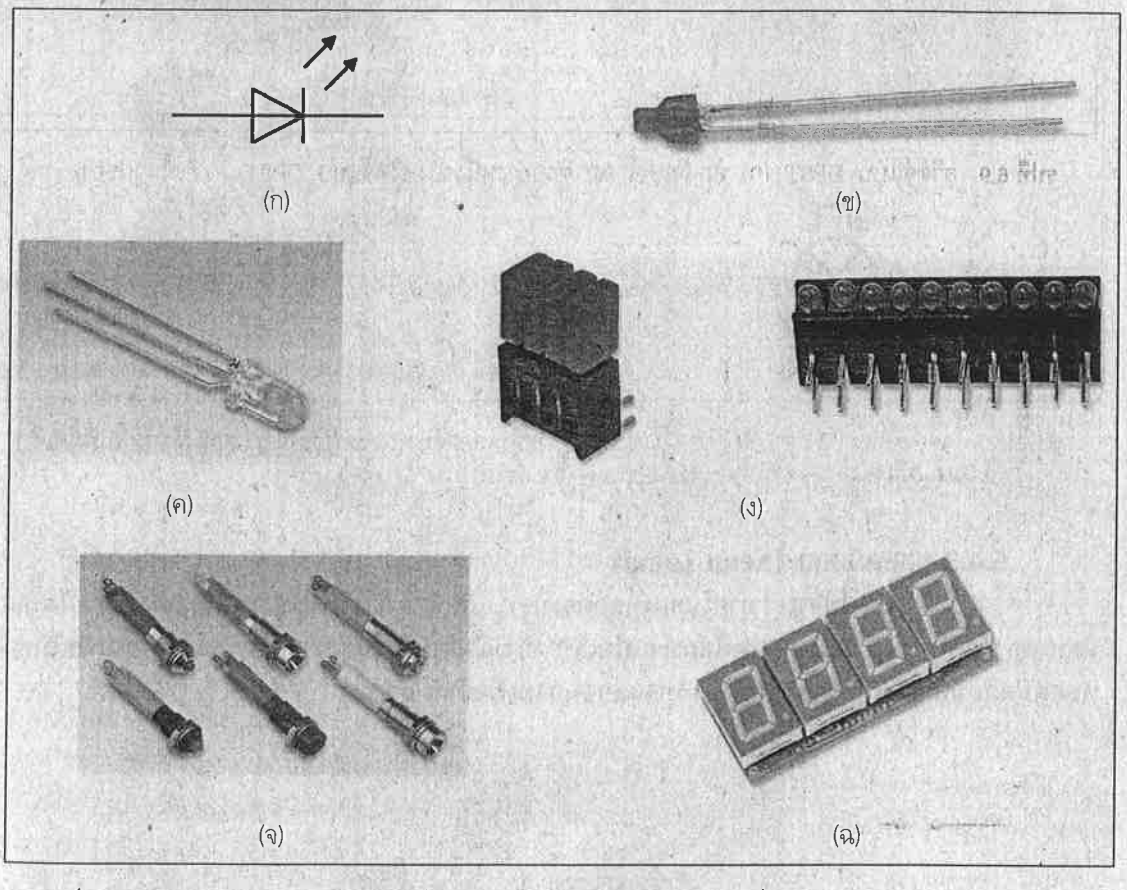

รูปที่ 6.11 ไดโอดเปล่งแสง (ก) สัญลักษณ์ (ข) ลักษณะของไดโอดเปล่งแสงที่ให้สีเพียงสีเดียว (ค) ลักษณะของไดโอดเปล่งแสงที่ให้สี 3 สี โดยจะให้ 2 สีถ้าหากเราต่อคาโทดร่วมกัน แต่ถ้าต้องการสีที่ 3 ต้องต่อไดโอดทั้งคู่เข้าด้วยกัน (ง) แบบที่ติดบนแผ่นปรินต์ สามารถแยกออกจากกันได้ แบบให้สี 3 ระดับ และแบบแสดงผลเป็นบาร์กราฟ (จ) แบบทำเป็นหลอดแสดงผล ติดบนแผงควบคุม มีทั้งแบบให้สีเพียงสีเดียวและสองสี ซึ่งส่วนมากจะใช้กับไฟ 12 หรือ 24 VDC (ฉ) 7 segment จัดเป็นไดโอดเปล่งแสงอีกรูปแบบหนึ่งที่สร้างขึ้นมาเพื่อแสดงผลในรูปของตัวอักษร หรือตัวเลข ทำให้มีความสะดวกมากยิ่งขึ้น

เราจะเห็น LED ในเครื่องใช้ไฟฟ้าทั่วไป เช่น วิทยุ เครื่องเล่นแผ่นดิสก์ คอมพิวเตอร์ ในชีวิตประจำวัน เช่น หลอดไฟจราจร ไฟท้ายรถยนต์รุ่นใหม่ๆ เป็นต้น ซึ่งมีข้อดีตรงที่จะให้ความสว่างจ้ากว่าหลอดไฟเดิม และหากหลอด LED ดังกล่าวเสียหรือชำรุดที่ส่วนใด ส่วนที่เหลือก็ยังคงให้ความสว่างได้

6.4.2 หลอดสัญญาณ (Signal Lamps)

- **หน้าที่** : ผลิตแสงเพื่อแสดงสถานะการทำงานของวงจร
- **การใช้งาน** : ใช้ในงานควบคุม เช่น ระบบควบคุมมอเตอร์ เพื่อแสดงการหมุน/หยุดหมุนของมอเตอร์ ระบบควบคุมการทำงานของลวดทำความร้อน ระบบเตือนภัย เป็นต้น

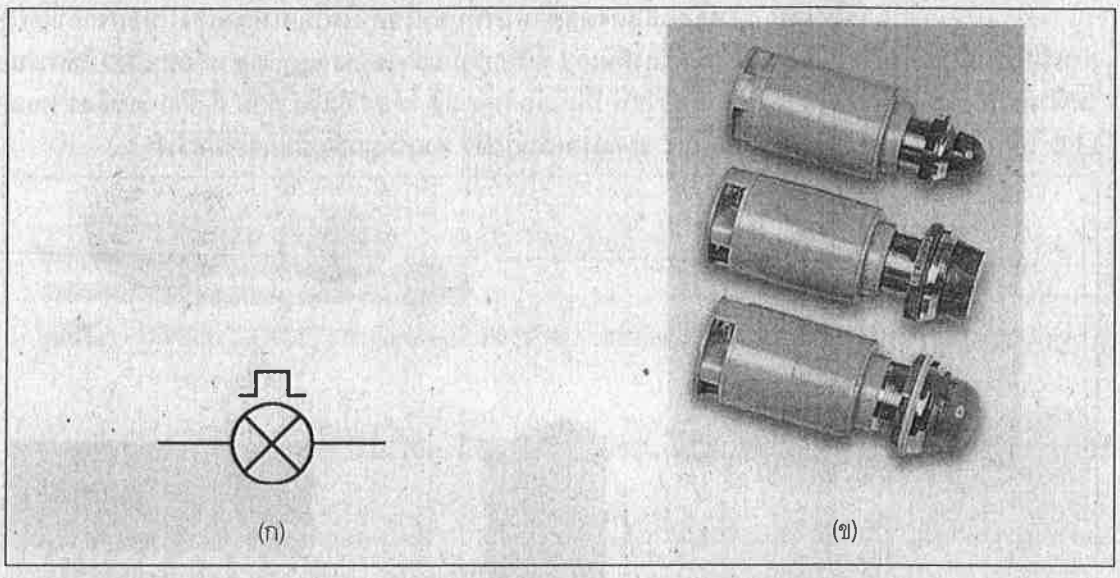

รูปที่ 6.12 หลอดสัญญาณ (ก) สัญลักษณ์ (ข) ตัวอย่างของหลอดสัญญาณชนิดมีหม้อแปลงไฟฟ้าภายในมีตั้งแต่รุ่นที่รับสัญญาณ 100 V จนถึง 250 VAC

6.4.3 หลอดนีออน (Neon Lamp)

- **การใช้งาน** : ภายในของหลอดจะบรรจุแก๊สนีออน ใช้สำหรับงานส่องสว่างในงานโฆษณา มีขนาดกำลังต่ำกว่า 0.5 วัตต์ และใช้กระแสไม่เกิน 2 มิลลิแอมป์ เนื่องจากค่าความต้านทานภายในของหลอดนีออนมีค่าต่ำมาก จึงต้องมีตัวต้านทานต่ออนุกรมเพื่อจำกัดกระแส

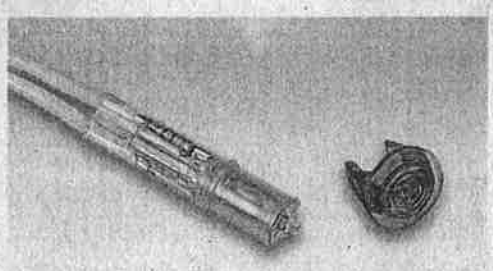

รูปที่ 6.13 รูปร่างของหลอดนีออน ซึ่งตัวอย่างนี้ภายในจะมีตัวต้านทานต่อรวมอยู่สามารถใช้กับไฟฟ้ากระแสสลับ 200 - 250 โวลต์ ได้โดยตรง

6.4.4 ลำโพง (Speakers)

- หน้าที่ : เปลี่ยนพลังงานไฟฟ้าเป็นพลังงานเสียง
- การใช้งาน : เราสามารถใช้ลำโพงได้ใน 2 ลักษณะคือกำเนิดเสียง โดยสัญญาณเสียงจะมาจากเครื่องขยายเสียง ซึ่งเครื่องขยายเสียงจะรับเสียงมาจากไมโครโฟนอีกทีหนึ่ง ส่วนลักษณะที่สองคือการใช้งานแสดงผลในลักษณะการเตือนภัย นั่นคือมันจะส่งเสียงเป็นคลื่นเสียงเหมือนกัน เสียงสั้น ๆ และซ้ำ ๆ กันไป (บางครั้งจะใช้ลำโพงขนาดเล็กที่เรียกว่าบัซเซอร์)

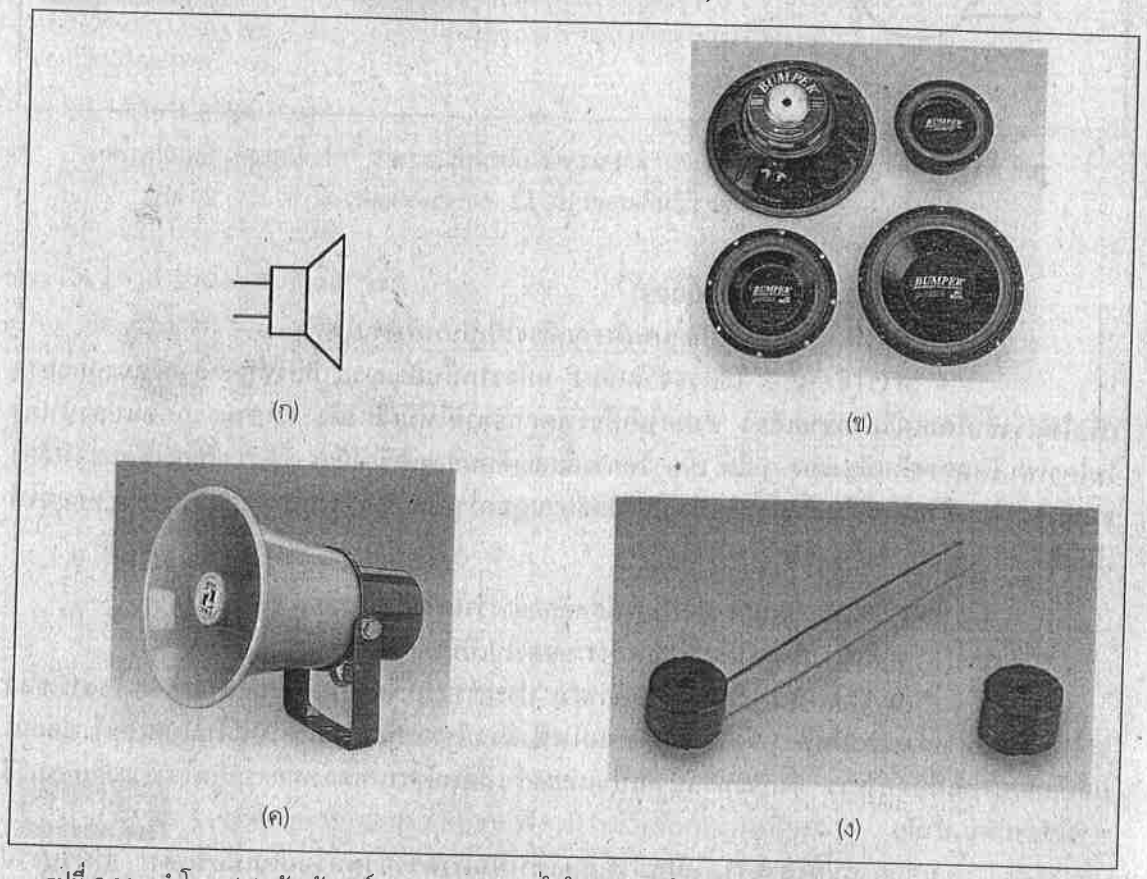

รูปที่ 6.14 ลำโพง (ก) สัญลักษณ์ (ข) แบบกรวยที่ใช้ในบ้านและในรถ ลำโพงจะระบุขนาดเป็นนิ้ว กำลังเป็นค่า rms หรือค่า peak ค่าความต้านทาน (อิมพีแดนซ์) บอกเป็นโอห์ม ผลตอบสนองต่อความถี่ ซึ่งอยู่ในช่วง เฮิรตซ์ - กิโลเฮิรตซ์ และความไวทางเอาต์พุต ซึ่งบอกเป็นเดซิเบล เป็นต้น ลำโพง (ค) ตัวอย่างของลำโพงแบบฮอร์น ขนาด 10 วัตต์ (ง) ตัวอย่างลำโพงขนาดเล็ก (miniature speaker) ใช้แรงดันไฟฟ้ากระแสสลับ 1 - 2 โวลต์ พีค - พีค ตอบสนอง ต่อความถี่ 1 กิโลเฮิรตซ์ ถึง 4.2 กิโลเฮิรตซ์

6.5 อุปกรณ์ประเภททรานสดิวเซอร์ (Transducers)

ทรานสดิวเซอร์ คืออุปกรณ์ที่ทำหน้าที่แปลงสัญญาณรูปหนึ่งไปเป็นสัญญาณอีกรูปหนึ่ง ดังนั้นจึงมีประโยชน์สำหรับการตรวจวัดและควบคุมตัวแปรทางฟิสิกส์ต่าง ๆ ดังอุปกรณ์ด้านล่างต่อไปนี้ (รวมถึงลำโพงในหัวข้อที่ 6.4.4 ด้านบนด้วย)

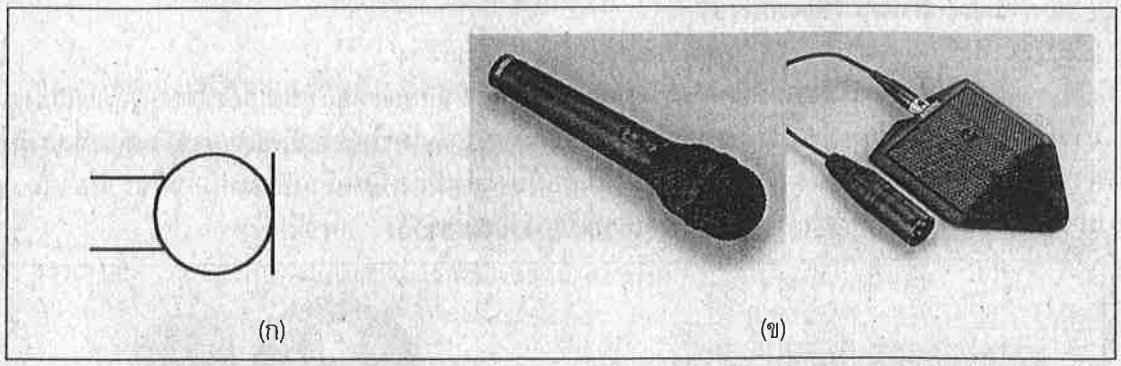

รูปที่ 6.15 ไมโครโฟน (ก) สัญลักษณ์ (ข) ลักษณะของไมโครโฟนแบบต่าง ๆ ซึ่งทั้งสองตัวเป็นไมโครโฟนคุณภาพสูง มีอิมพีแดนซ์ 150 Ω ตอบสนองต่อความถี่ 40 Hz - 20 kHz

6.5.1 ไมโครโฟน (Microphones)

- **หน้าที่** : ทำหน้าที่เปลี่ยนพลังงานเสียงไปเป็นพลังงานไฟฟ้า
- **การใช้งาน** : ใช้ตรวจวัดเสียง หลังจากนั้นสัญญาณเสียงที่ถูกตรวจวัดจะถูกขยายเพื่อให้แรงขึ้นโดยเครื่องขยายเสียง ส่งผลให้เสียงพูดถูกขยายให้มีเสียงดัง เราสามารถดัดแปลงนำเอาไมโครโฟนไปตรวจวัดเสียงต่าง ๆ ได้ เช่น วัดการสั่นสะเทือนของเครื่องจักร วัดการสั่นสะเทือนของเสียงจากการเคลื่อนตัวของเปลือกโลก หรือทำเป็นสวิตช์ควบคุมการเปิด-ปิดของอุปกรณ์ไฟฟ้า เช่น หลอดไฟ เป็นต้น

6.5.2 โซลาร์เซลล์ (Solar Cells) เรียกอีกอย่างว่าโฟโตโวลตาอิกเซลล์

- **หน้าที่** : ทำหน้าที่เปลี่ยนพลังงานแสงไปเป็นพลังงานไฟฟ้า
- **การใช้งาน** : ใช้งานได้ 2 ลักษณะ ประการแรก ใช้รับพลังงานแสงอาทิตย์ โซลาร์เซลล์จะให้แรงดันทางด้านเอาต์พุต หลังจากนั้นกระแสไฟฟ้าดังกล่าวจะถูกชาร์จเข้าไปไว้ในแบตเตอรี่ และนำกลับออกมาใช้เมื่อต้องการ ซึ่งก็จะทำหน้าที่เป็นแหล่งกำเนิดพลังงานทดแทนการผลิตไฟฟ้าจากกรรมวิธีการใช้ถ่านหิน น้ำมัน

นอกจากนี้ยังสามารถใช้โซลาร์เซลล์ทำเป็นตัวตรวจวัดหรือเซ็นเซอร์แสง สำหรับงานควบคุมต่าง ๆ เช่น วัดแสงสว่างบนถนนเพื่อเปิด - ปิดไฟถนน หรือการเซ็นเซอร์ความชุ่นของน้ำ เป็นต้น

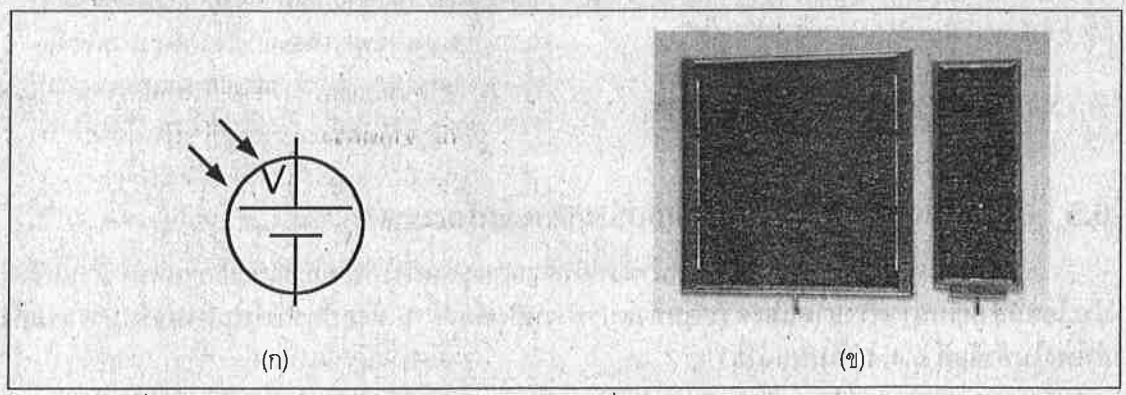

รูปที่ 6.16 โซลาร์เซลล์ (ก) สัญลักษณ์ (ข) โซลาร์เซลล์ที่สามารถผลิตแรงดันไฟฟ้าได้ 12 V และ 6 V และสามารถจ่ายกระแสได้ 0.29 A และ 0.08 A ตามลำดับ

หน่วยที่ 7 เครื่องมือวัดและเครื่องกำเนิดสัญญาณในงานไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์

7.1 บทนำ

ในการตรวจสอบและซ่อมวงจรไฟฟ้าหรืออุปกรณ์ไฟฟ้าในบางงานต้องการค่าที่แน่นอนถูกต้อง ดังนั้นการจะตรวจเช็คโดยใช้เพียงแค่ไขควงทดสอบไฟธรรมดาก็คงไม่ได้ เพราะในบางวงจรหากกระแสไฟฟ้า แรงดันไฟฟ้า หรือแม้กระทั่งค่าความต้านทานในวงจรไม่ได้ตามที่ต้องการ ก็อาจจะทำให้วงจรไม่ทำงาน การจะตรวจสอบเพื่อให้ได้ค่าที่ถูกต้องจะต้องใช้เครื่องวัดสัญญาณทางไฟฟ้า ซึ่งก็มีมากมายหลายแบบมาช่วยเหลือ

7.2 เครื่องมือวัดไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

ก่อนจะทำความเข้าใจการใช้งานเครื่องมือวัดทางไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์พื้นฐานต่าง ๆ ก็ควรทำความรู้จักสัญลักษณ์ของอุปกรณ์เหล่านี้เสียก่อน ดังที่แสดงในตารางที่ 7.1

ตารางที่ 7.1 แสดงสัญลักษณ์ของเครื่องมือวัดไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์พื้นฐานต่าง ๆ

ชื่ออุปกรณ์	สัญลักษณ์	หน้าที่
โวลต์มิเตอร์ (Voltmeter)	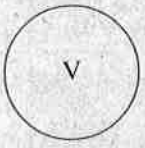	ใช้วัดแรงดันไฟฟ้า และความต่างศักย์ไฟฟ้า
แอมป์มิเตอร์ (Ammeter)	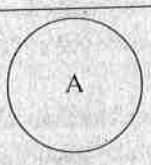	ใช้วัดกระแสไฟฟ้า
โอห์มมิเตอร์ (Ohmmeter)	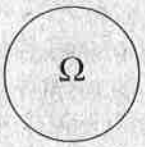	ใช้วัดค่าความต้านทานไฟฟ้า
กัลวานอมิเตอร์ (Galvanometer)	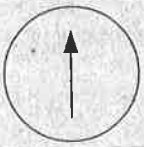	ใช้วัดกระแสไฟฟ้าซึ่งมีค่าต่ำมาก ๆ เช่น ในย่านไมโครแอมป์ เป็นต้น

ชื่ออุปกรณ์	สัญลักษณ์	หน้าที่
วัตต์มิเตอร์ (Wattmeter)	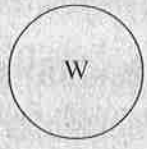	ใช้วัดกำลังงานไฟฟ้าจริง (true power)
วาร์มิเตอร์ (Varmeter)		ใช้วัดกำลังไฟฟ้ามีด (reactive power) นั่นคือ เป็นกำลังงานไฟฟ้า (ในไฟกระแสสลับ) ซึ่งสูญเสียไปอยู่ในรูปของความร้อน
มิเตอร์วัดความต่างศักย์ไฟฟ้า (Differential voltmeter)	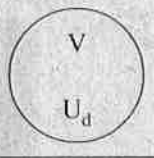	ใช้วัดแรงดันไฟฟ้า และความต่างศักย์ไฟฟ้า ทำหน้าที่เหมือนกับโวลต์มิเตอร์
เพาเวอร์แฟคเตอร์มิเตอร์ (Power factor meter)	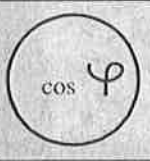	ใช้วัดเพาเวอร์แฟคเตอร์ (หรือวัดองค์ประกอบในการเกิดกำลัง) ในระบบไฟฟ้ากระแสสลับ
เฟสมิเตอร์ (Phase meter)		ใช้วัดเฟสของแรงดันไฟฟ้ากระแสสลับ 3 เฟส
เทคโคมิเตอร์ (Tachometer)	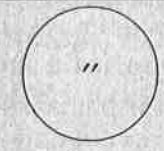	ใช้วัดความเร็วรอบของวัตถุที่หมุนอยู่รอบ ๆ จุดศูนย์กลาง เช่น เพลาของมอเตอร์ พูลเล่ย์ เป็นต้น
ซิงโครสโคป		ใช้วัดการตามเฟสกันและกันของแรงดันไฟฟ้ากระแสสลับ 2 ระบบที่จะเชื่อมต่อระบบกัน
เทอร์โมมิเตอร์ (Thermometer)	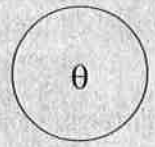	ใช้วัดอุณหภูมิของวัตถุต่าง ๆ

หากแบ่งเครื่องมือวัดทางไฟฟ้าออกตามลักษณะการแสดงผล จะสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

7.2.1 เครื่องมือวัดแบบอนาล็อก

เครื่องมือวัดแบบอนาล็อก (รูปที่ 7.1) ก็คือเครื่องมือวัดที่มีเข็มชี้ค่า มีส่วนที่เคลื่อนที่ภายในมิเตอร์แบบนี้จะมีส่วนเคลื่อนที่ซึ่งใช้ผลจากการทำงานของสนามแม่เหล็ก 2 สนาม อย่างน้อยที่สุดก็

จะต้องมีหนึ่งสนามที่เกิดจากกระแส (ที่ต้องการวัด) ไหลผ่านคอยล์หนึ่งในมิเตอร์ มิเตอร์แบบนี้สามารถแบ่งออกได้เป็นหลาย ๆ ชนิด ได้แก่

ก. **มิเตอร์ชนิด d'Arsonval**

มิเตอร์แบบ d'Arsonval จะมีขั้วทางไฟฟ้า หากว่ากระแสไหลในขดลวดกลับขั้ว แรงบิดที่จ่ายไปยังอาร์เมเจอร์ก็จะกลับทาง อาจจะทำให้ชุดเคลื่อนที่และเข็มชี้พัง

ข. **ชนิดใบมีดเหล็ก (Iron Vane)**

มิเตอร์แบบใบมีดเหล็ก สามารถใช้ได้กับทั้งไฟฟ้ากระแสสลับและกระแสตรง เมื่อไฟฟ้ากระแสสลับที่จ่ายเข้าไปมีการกลับขั้วไปมา ขั้วแม่เหล็กที่ใบมีดทั้งคู่ก็จะกลับพร้อมกัน ทำให้เกิดแรงผลักตลอดไซเคิล

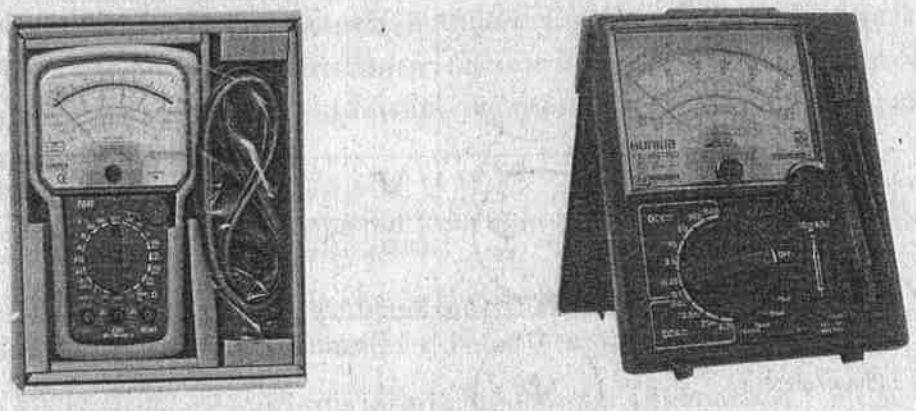

รูปที่ 7.1 มัลติมิเตอร์แบบอนาล็อก ซึ่งมีฟังก์ชันสำหรับการวัดแรงดันไฟฟ้า วัดค่าความต้านทาน และวัดกระแสไฟฟ้าอยู่ภายในตัวเดียวกัน

มิเตอร์แบบใบมีดเหล็กนี้ จะมีข้อบกพร่อง 2 อย่าง ได้แก่ มีความไม่เป็นเชิงเส้นของการสเกลค่าสูง ซึ่งก็หมายความว่าที่ใกล้กับค่าต้านต่ำ ขีดหรือสเกลจะติดกันมากและมีความไวต่ำ ส่วนใหญ่มิเตอร์แบบนี้จะใช้เป็นมิเตอร์วัดไฟฟ้ากระแสสลับ

ส่วนข้อดีของมิเตอร์แบบนี้คือ มีโครงสร้างง่าย ทนทาน และมีความน่าเชื่อถือ

ค. **ชนิดอิเล็กโตรไดนาโมมิเตอร์** สามารถใช้ได้ทั้งไฟฟ้ากระแสตรงและกระแสสลับ

ส่วนเคลื่อนที่ของอิเล็กโตรไดนาโมมิเตอร์ จะมีความไวต่ำกว่าแบบ d'Arsonval แต่มิเตอร์แบบอิเล็กโตรไดนาโมมิเตอร์จะมีความแน่นอนกว่า และยังให้ความเสถียรภาพดีกว่า ความแน่นอนของส่วนเคลื่อนที่ของอิเล็กโตรไดนาโมมิเตอร์นี้ไม่ขึ้นอยู่กับความเข้มของแม่เหล็กถาวรหรือความซึมซาบได้ (permeability) ของส่วนที่เป็นเหล็ก

- แม้ว่าอิเล็กโตรไดนาโมมิเตอร์ จะถูกใช้เพื่อวัดกระแสและแรงดันไฟฟ้า แต่ส่วนใหญ่ก็ยังคงนำไปใช้วัดกำลังไฟฟ้า (วัตต์มิเตอร์) อีกด้วย

7.2.2 พิกัดของมิเตอร์แบบอนาล็อก

ในการจะใช้งาน จะพิจารณาพิกัดของส่วนเคลื่อนที่มิเตอร์ ซึ่งประกอบไปด้วย

1. พิกัดกระแสเต็มสเกล (full scale current scale) ค่าดังกล่าวเป็นค่ากระแสขดลวดที่ต้องการให้มิเตอร์เบี่ยงเบนหรือเคลื่อนที่ออกนอกค่าสูงสุดของสเกล โดยทั่วไปส่วนเคลื่อนจะยอมให้มีพิกัดกระแสเต็มสเกลซึ่งต่ำได้ถึง 5 μA

2. พิกัดค่าความต้านทานภายใน ปกติจะมีค่าค่อนข้างสูง เนื่องมาจากว่าเส้นผ่านศูนย์กลางของลวดที่ใช้พันจะมีขนาดเล็ก โดยทั่วไปหากมิเตอร์มีพิกัดกระแสเต็มพิกัดต่ำกว่า ก็จะมีค่าความต้านทานภายในสูงกว่า

3. พิกัดแรงดันไฟฟ้า คือแรงดันที่ตกคร่อมส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์ (V_m) จะเท่ากับผลคูณของกระแสเต็มสเกล (I_m) และค่าความต้านทานภายใน (R_m)

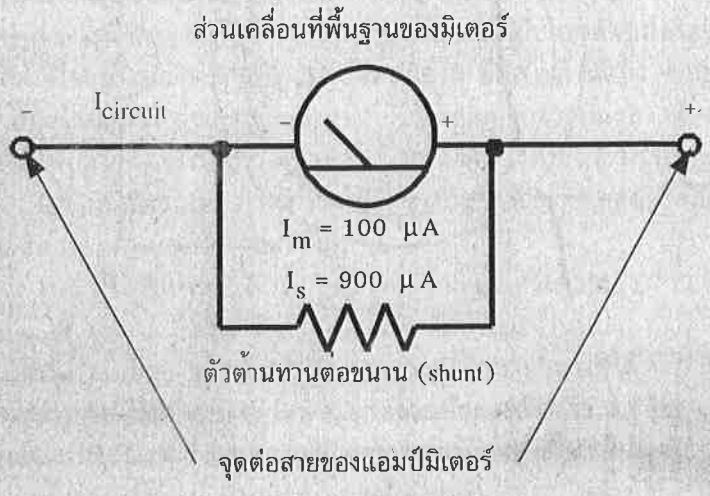

รูปที่ 7.2 แอมป์มิเตอร์ที่ต่อขนานตัวต้านทาน เพื่อทำให้สามารถอ่านกระแสได้สูงขึ้น (Richard J. Fowler. 1992 : 325)

7.3 อนาล็อกแอมป์มิเตอร์และวิธีการวัดกระแสไฟฟ้า

แอมป์มิเตอร์คือเครื่องมือวัดกระแสไฟฟ้า แบ่งออกได้เป็นแบบอนาล็อกและแบบดิจิตอล ในรูปที่ 7.1 จะแสดงรูปร่างของอนาล็อกมัลติมิเตอร์ ซึ่งมีหน้าที่ใช้งานหลาย ๆ อย่างได้แก่ วัดแรงดันไฟฟ้า วัดค่าความต้านทาน และหนึ่งในนั้นคือสามารถใช้วัดกระแสไฟฟ้า

7.3.1 เทคนิคในการวัดกระแสไฟฟ้าแบบต่าง ๆ

ก. การต่อขนาน (Shunts) ตัวต้านทาน หากว่ากระแสที่ต้องการวัดมากเกินกว่ากระแสเบี่ยงเบนเต็มสเกลของส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์ เราสามารถทำให้มิเตอร์อ่านค่ากระแสได้มากขึ้น ซึ่งก็ทำได้โดยต่อตัวต้านทานขนานที่มีค่าต่ำมาก ๆ เข้าไปยังส่วนเคลื่อนที่ (ดังรูปที่ 7.2)

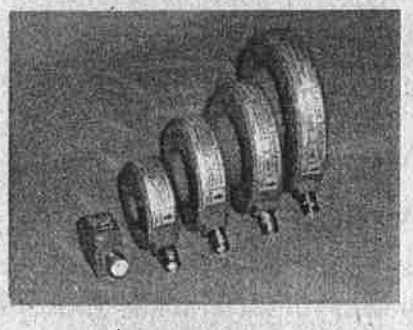

รูปที่ 7.3 หม้อแปลงกระแส

ข. การใช้หม้อแปลงกระแส (Current Transformer) ในบางงาน กระแสไฟฟ้าของไฟฟ้าสลับมีค่าสูง ๆ เช่น กระแสที่ไหลผ่านมอเตอร์ขนาดใหญ่ หากต้องการวัดกระแสของไฟฟ้ากระแสสลับค่าสูง ๆ ดังกล่าว ต้องใช้หม้อแปลงกระแสเพื่อลดกระแสให้มีค่าต่ำสุด

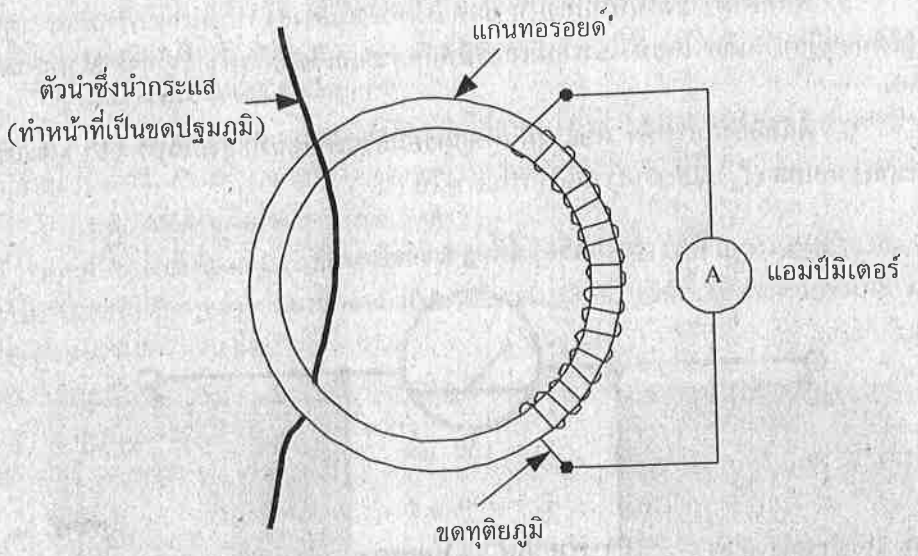

รูปที่ 7.4 หลักการของหม้อแปลงกระแส ตัวนำซึ่งนำกระแสที่ต้องการจะวัด ทำหน้าที่เป็นขดปฐมภูมิซึ่งมีรอบเดียว (Richard J. Fowler. 1992 : 327)

หม้อแปลงกระแส (เรียกชื่อย่อว่า CT) เป็นหม้อแปลงแบบแกนทอรอยด์ (รูปที่ 7.3) เมื่อนำตัวนำที่มีกระแสไหลผ่านวางไว้ตรงกลาง CT ตัวนำดังกล่าวจะเป็นขดปฐมภูมิ ซึ่งจะได้วงจรสมมูลดังรูปที่ 7.4 อัตราส่วนต่อรอบของ CT มีให้เลือกหลายค่าตามแต่การใช้งาน ตัวอย่างเช่น 100 : 5 ถ้ากระแสในตัวนำซึ่งวางไว้ตรงกลาง CT เท่ากับ 100 แอมป์ ที่ขั้วทางด้านทุติยภูมิของ CT จะวัดค่าได้เท่ากับ 5 แอมป์ เป็นต้น

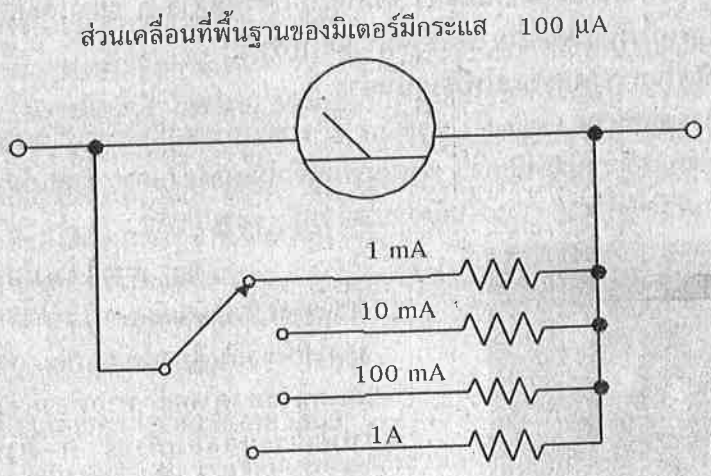

รูปที่ 7.5 แอมป์มิเตอร์แบบหลายย่านวัด การสวิตช์ไปยังตัวต้านทานค่าต่ำกว่า จะเป็นการทำให้ย่านวัดเพิ่มสูงขึ้น (Richard J. Fowler. 1992 : 327)

ค. แอมป์มิเตอร์แบบหลายย่านวัด วงจรภายในจะเป็นดังรูปที่ 7.5 หลักการคือการใช้ส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์ แล้วใช้ตัวต้านทานต่อขนานเข้าไปกับส่วนเคลื่อนที่ เพื่อให้สามารถวัดกระแสได้หลาย ๆย่านวัดโดยการนิดสวิตช์เลือกย่านวัดโดยสวิตช์เลือกย่านวัดดังกล่าวต้องเป็นแบบต่อก่อนจะแยกออก นั่นก็หมายความว่ามันจะต้องต่อเข้ากับตัวต้านทานขนานตัวอื่น ก่อนจะจากกับตัวต้านทานอีกตัว เพื่อไม่ทำให้ขดลวดของส่วนเคลื่อนที่ไหม้

ง. แคลมป์ออนมิเตอร์ (Clamp - on meter) แคลมป์ออนมิเตอร์ บางครั้งเรียกว่า clamp around ammeter มีลักษณะดังรูปที่ 7.6 ใช้หลักการเดียวกันกับแอมป์มิเตอร์แบบหม้อแปลงกระแส (CT) ในแบบนี้แคลมป์ออนมิเตอร์จะถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ที่ปลายด้านหนึ่ง จะอยู่บนจุดหมุนเดียวกัน และถูกยึดเข้าไว้ด้วยกันโดยสปริง ส่วนอีกด้านสามารถบีบให้แยกออกจากกันและคล้องตัวนำที่จะวัดกระแส เมื่อปล่อยสปริงจะดึงให้ปลายทั้งสองประกบกัน และทำให้หม้อแปลงทั้งสองข้างถูกประกบเข้าด้วยกัน

แคลมป์ออนมิเตอร์ สามารถใช้วัดแรงดันไฟฟ้ากระแสสลับได้อีกด้วย โดยขณะที่วัดแรงดันดังกล่าว แกนทอรอยด์จะไม่เกี่ยวกับการวัดค่านี้

จ. เทอร์โมคัปเปิลมิเตอร์ ในการจะวัดกระแสในรูปของความถี่วิทยุ (Radio-Frequency, RF) ด้วยมิเตอร์แบบที่กล่าวมาด้านบนจะเป็นเรื่องยาก เพราะที่ความถี่สูง ๆ จะทำให้มิเตอร์บางตัวไม่สามารถใช้ได้ แต่มิเตอร์แบบเทอร์โมคัปเปิลนี้สามารถหลีกเลี่ยงจากปัญหาดังกล่าวได้ โดยการแยกส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์แบบพื้นฐานออกจากกระแส RF นี้ได้

รูปที่ 7.6 แคลมป์ออนมิเตอร์

มิเตอร์แบบเทอร์โมคัปเปิลแสดงดังรูปที่ 7.7 ใช้ส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์ชนิด d'Arsonval ต่อเข้ากับเทอร์โมคัปเปิล เมื่อกระแสไหลผ่านมิเตอร์ ความร้อนเนื่องจากค่าความต้านทานจะสูงขึ้น ทำให้อุณหภูมิที่จุดต่อของเทอร์โมคัปเปิลสูงขึ้น เนื่องจากเทอร์โมคัปเปิลเป็นตัวเปลี่ยนพลังงานความร้อนไปเป็นแรงดันไฟฟ้าซึ่งก็ส่งผลให้ความร้อนดังกล่าวถูกเปลี่ยนไปเป็นกระแสไฟฟ้าไหลในวงจรของส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์ ยิ่งกระแสไหลผ่านมากเท่าใดความร้อนที่จุดต่อของเทอร์โมคัปเปิลก็จะยิ่งมาก ทำให้กระแสไหลในส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์ d'Arsonval ก็ยิ่งสูง

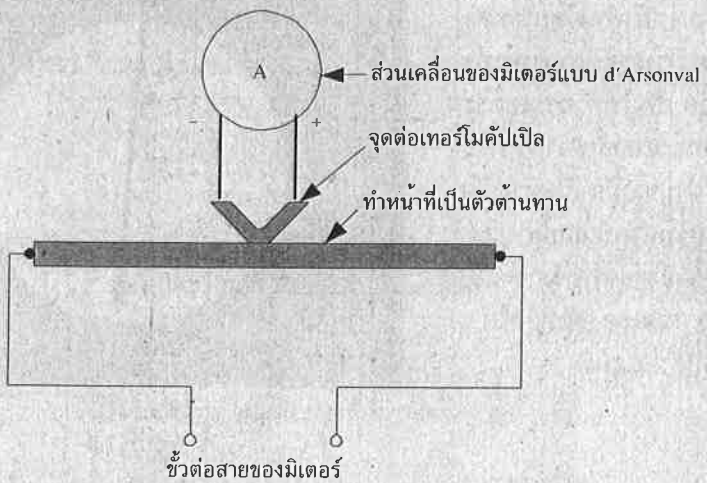

รูปที่ 7.7 มิเตอร์แบบเทอร์โมคัปเปิล กระแสที่ถูกวัดจะไม่ไหลผ่านส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์โดยตรง (Richard J. Fowler. 1992 : 328)

ฉ. การใช้ตัวทรานสดิวเซอร์ตรวจวัดกระแส ในปัจจุบัน ความต้องการในการนำสัญญาณที่เกิดจากการวัดกระแส เพื่อนำไปใช้ในแต่ละงานมีความแตกต่างกัน ในรูปที่ 7.8 จะแสดงการใช้ทรานสดิวเซอร์ตรวจวัดกระแส หลังจากนั้นจึงใช้วงจรอิเล็กทรอนิกส์แปลงเป็นสัญญาณเอาต์พุตออกมา อุปกรณ์ดังกล่าวนี้สามารถวัดกระแสไฟฟ้าสลับได้แม้ว่ามันจะไม่เป็นไซน์บริสุทธิ์ (non pure sinusoidal) ค่าที่ได้จะเป็นค่า rms จริง (true rms) ค่าเอาต์พุตที่ออกมาอาจจะเป็นสัญญาณมาตรฐาน (4 - 20 มิลลิแอมป์) หรือไม่ก็ได้

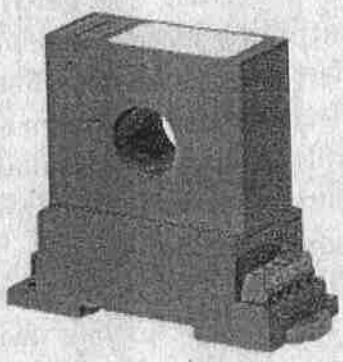

รูปที่ 7.8 การวัดกระแสโดยใช้ตัวทรานสดิวเซอร์เป็นตัวเซ็นเซอร์กระแส ภายในมีวงจรอิเล็กทรอนิกส์ดังนั้นจึงต้องมีแหล่งจ่ายไฟจากภายนอก จ่ายให้กับวงจรภายในด้วย
(ภาพจากบริษัท CR Magnetics, Ins จำกัด)

7.3.2 ขั้นตอนการใช้แอมป์มิเตอร์เพื่อวัดกระแส

สำหรับขั้นตอนการใช้อนาล็อกแอมป์มิเตอร์ วัดกระแสมีดังต่อไปนี้

ลำดับขั้นที่	วิธีการ	รูปแสดงการทำงาน
1	ปรับสวิตช์เลือกหน้าที่การทำงานไปยังย่านวัดกระแส โดยดูว่าวงจรที่ต้องการจะทำการวัด เป็นไฟฟ้ากระแสตรงหรือกระแสสลับ จากรูปที่ 7.9 ด้านขวามือ เป็นตัวอย่างการปรับสวิตช์เลือกย่านวัดเพื่อวัดกระแสไฟฟ้ากระแสสลับ กระแสสูงสุดที่วัดได้ไม่เกิน 2 แอมป์	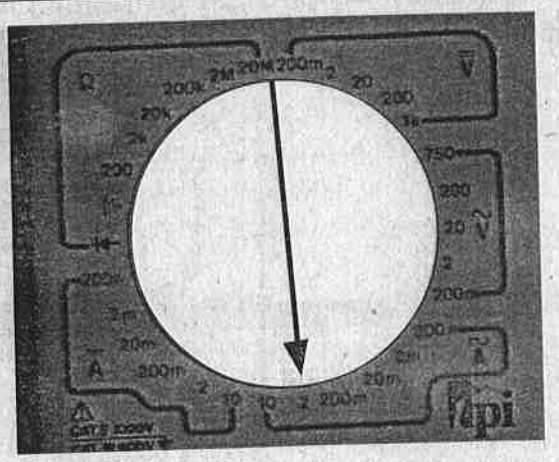

รูปที่ 7.9

ลำดับขั้นที่	วิธีการ	รูปแสดงการทำงาน
2	นำไปวัดกระแสไฟฟ้าในวงจร โดยแทรกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวงจร	ดูวิธีการต่อแอมป์มิเตอร์ในบทที่ 7 รูปที่ 7.6 เพิ่มเติม
3	อ่านค่าจากสเกลบนหน้าปัด หากเป็นไฟฟ้ากระแสตรงก็ให้ดูสเกล DC(A) หากเป็นไฟฟ้ากระแสสลับ ก็ให้ดูสเกล AC(A)	ดูรูปที่ 7.10 ด้านล่าง กรณีวัดกระแสไฟฟ้ากระแสตรงและกระแสไฟฟ้ากระแสสลับ - ใช้สเกล 10 50 และ 250 ส่วนจะเลือกตัวเลขใดเพื่อให้สะดวกให้ดูย่านวัดที่ตั้งไว้อีกทีหนึ่ง

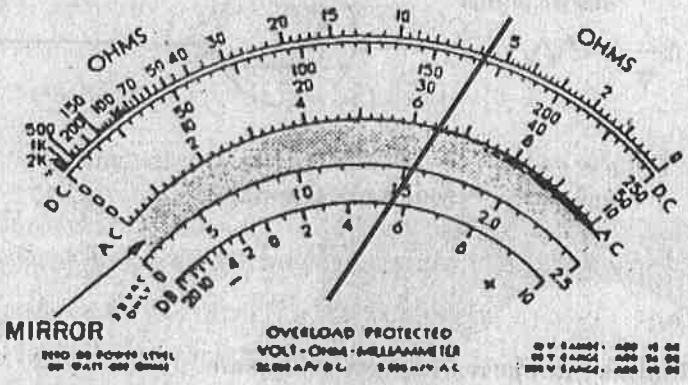

รูปที่ 7.10 สเกลทั้งหมดของอนาล็อกมัลติมิเตอร์

ตัวอย่างที่ 7.1 หากนำแอมป์มิเตอร์ไปวัดค่ากระแส ซึ่งมีการปรับสวิตช์เลือกย่านวัดดังรูปที่ 7.9 และการบ่ายเบนของเข็มชี้ดังรูปที่ 7.10 จงอ่านค่ากระแสที่ได้ในวงจร

ค่าที่ต้องการหา กระแสที่ได้จากการอ่านด้วยมิเตอร์ (ค่าที่อ่านได้ต้องไม่เกิน 2 แอมป์)

สิ่งที่ทราบ
1. สวิตช์เลือกย่านวัดไปที่ AC(A) ย่านวัด 2 แอมป์
2. เข็มชี้ชี้ดังรูปที่ 7.10

วิธีอ่านค่า แน่นอนว่ากระแสที่อ่านได้ต้องไม่เกิน 2 แอมป์ หากเราอ่านได้มากกว่านี้แสดงว่าอ่านค่าผิด

เนื่องจากกระแสที่ต้องอ่านเป็นไฟ AC ดังนั้นจึงต้องอ่านค่าที่สเกล AC ในรูปที่ 7.10 ใช้ตัวเลขสเกล 50 ตัวกลาง (แทนที่จะใช้ตัวเลขสเกล 10)

โดยที่สเกลสูงสุดคือ 50 ต้องอ่านค่าได้ 2 แอมป์ แต่ที่หน้าปัดอ่านได้ 33 ดังนั้นเทียบบัญญัติไตรยางค์

ค่าที่อ่านได้ $= \dfrac{(2A)(33)}{50} = 1.32A$

คำตอบ มิเตอร์อ่านค่ากระแสในวงจรได้ 1.32 แอมป์

7.4 อนาล็อกโวลต์มิเตอร์และการวัดแรงดันไฟฟ้า

โวลต์มิเตอร์จะประกอบด้วยส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์และตัวต้านทานมัลติพลายเออร์ต่ออนุกรมในวงจร (รูปที่ 7.11)

ตัวอย่างของโวลต์มิเตอร์แบบหลายย่านวัดจะเป็นดังรูปที่ 7.12 ขณะทำการสวิตช์เพื่อเลือกย่านวัด ตัวโวลต์มิเตอร์จะเปิดวงจรชั่วคราว หลังจากนั้นจะให้มันต่อตัวต้านทานมัลติพลายเออร์ 2 ตัวขนานกัน ค่าความต้านทานรวมของตัวมัลติพลายเออร์ที่ขนานกันจะน้อยกว่าค่าต่ำที่สุดของตัวต้านทานมัลติพลายเออร์ ซึ่งสาเหตุนี้อาจจะทำให้ส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์โอเวอร์โหลดได้

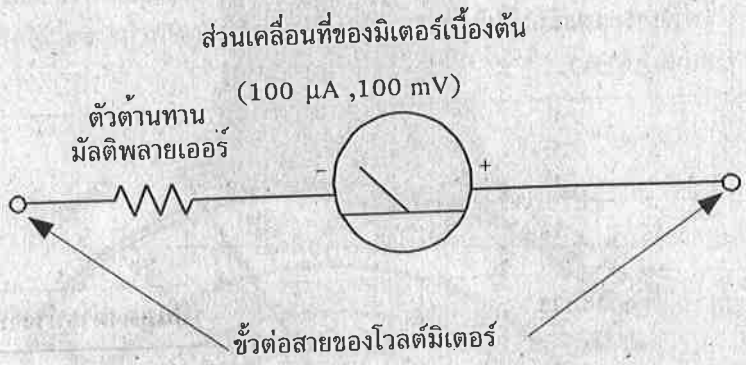

รูปที่ 7.11 การต่อตัวต้านทานมัลติพลายเออร์ของโวลต์มิเตอร์เพื่อใช้ขยายย่านวัด ของส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์พื้นฐาน (Richard J. Fowler. 1992 : 328)

พิกัดของโวลต์มิเตอร์ พิกัดของโวลต์มิเตอร์ที่สำคัญได้แก่

1. ค่าความต้านทานรวมภายในของโวลต์มิเตอร์ ค่านี้เป็นพิกัดที่สำคัญหรืออาจจะเรียกค่าดังกล่าวว่า "ค่าความต้านทานอินพุต" สำหรับมิเตอร์แบบหลายย่านวัดดังรูปที่ 7.12 ค่าความต้านทานอินพุตในแต่ละย่านวัดจะมีค่าแตกต่างกัน ดังนั้นจึงอาจต้องระบุค่าความต้านทานภายในของแต่ละย่านวัด

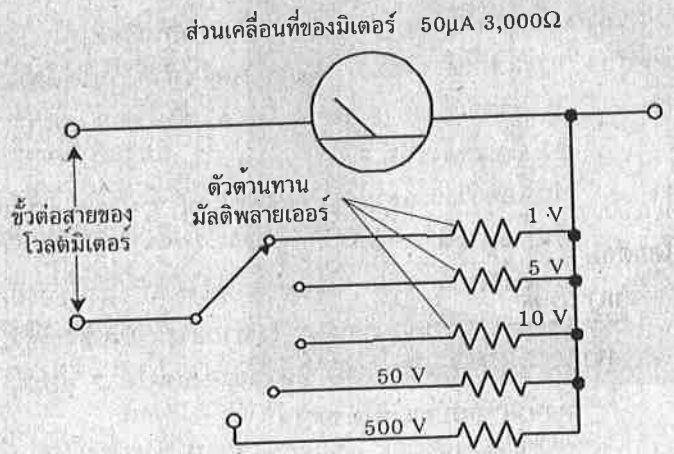

รูปที่ 7.12 โวลต์มิเตอร์แบบหลายย่านวัด หากสวิตช์ไปยังตัวต้านทานมัลติพลายเออร์ค่ามากกว่าจะทำให้ย่านการวัดเพิ่มขึ้น (Richard J. Fowler. 1992 : 329)

2. ความไว (sensitivity) ระบุในหน่วย "โอห์ม/โวลต์" /โวลต์ พิกัดโอห์ม/โวลต์ นี้จะบอกว่าค่าความต้านทานอินพุตสำหรับแต่ละโวลต์ของย่านวัดนั้น ตัวอย่างเช่น โวลต์มิเตอร์ขนาด 1,000 Ω/V จะมีความต้านทานภายใน 1,000 Ω ที่ย่านวัด 1 V ดังนั้นที่ย่านวัด 10 V มันก็จะมีค่าความต้านทานภายในเป็น 10,000 Ω กล่าวได้ว่าค่าความต้านทานอินพุตของโวลต์มิเตอร์ในช่วงนั้นหาได้จากการคูณย่านวัดนั้นด้วยพิกัดโอห์ม/โวลต์

ข้อสังเกตสำหรับมิเตอร์แบบอนาล็อก

ก. โวลต์มิเตอร์จะมีค่าความต้านทานภายในสูงมาก ทำให้โวลต์มิเตอร์ไม่มีผลจากการโหลดจากวงจรที่กำลังวัดอยู่

ข. แอมป์มิเตอร์จะมีค่าความต้านทานภายในต่ำมาก ส่วน DMM จะมีค่าความต้านทานทางอินพุตของทุกย่านวัดเท่ากัน โดยปกติที่ย่านวัดต่ำสุดจะมีค่าความต้านทานอินพุตสูงกว่า VOM และบ่อยครั้งโวลต์มิเตอร์วัดไฟ AC จะมีความไวต่ำกว่าโวลต์มิเตอร์วัดไฟ DC เช่น ในย่านวัดไฟ DC จะมีพิกัดเป็น 20 kΩ/V แต่ที่ย่านวัดไฟ AC จะมีพิกัดเป็น 5 kΩ/V เพียงเท่านั้น

ขั้นตอนการใช้โวลต์มิเตอร์วัดแรงดันไฟฟ้า

ขั้นตอนการใช้อนาล็อกโวลต์มิเตอร์ วัดแรงดันมีดังต่อไปนี้

ลำดับขั้นที่	วิธีการ	รูปแสดงการทำงาน
1	ปรับสวิตช์เลือกหน้าที่การทำงานไปยังย่านวัดแรงดัน โดยดูว่าวงจรที่ต้องการจะทำการวัด เป็นไฟ DC หรือ AC จากรูปที่ 7.13 ด้านขวามือเป็นตัวอย่างการปรับสวิตช์เลือกย่านวัดเพื่อวัดแรงดันไฟ DC ค่าที่วัดได้ ไม่เกิน 1,000 โวลต์	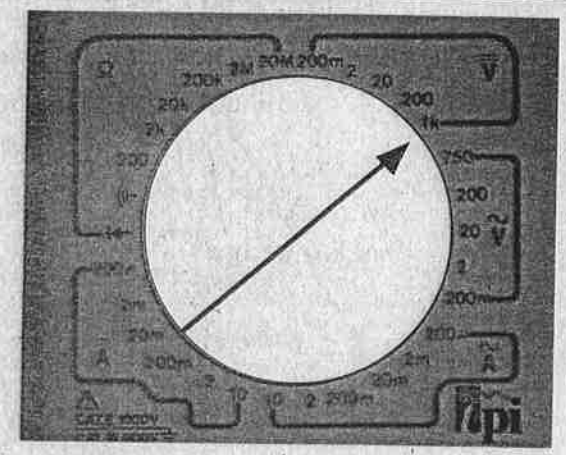 รูปที่ 7.13
2	นำไปวัดแรงดันในวงจร โดยต่อคร่อมบนอุปกรณ์ที่ต้องการวัดค่า	ดูวิธีการต่อแอมป์มิเตอร์ในบทที่ 8 รูปที่ 8.7 เพิ่มเติม
3	อ่านค่าจากสเกลบนหน้าปัด หากเป็นไฟฟ้ากระแสตรง ก็ให้ดูสเกล DC หากเป็นไฟฟ้ากระแสสลับ ก็ให้ดูสเกล AC	ดูรูปที่ 7.14 ด้านล่าง กรณีวัดกระแสไฟฟ้ากระแสตรงและกระแสไฟฟ้ากระแสสลับ - ใช้สเกล 10 50 และ 250 ส่วนจะเลือกตัวเลขใด เพื่อให้สะดวกให้ดูย่านวัดที่ตั้งไว้อีกทีหนึ่ง

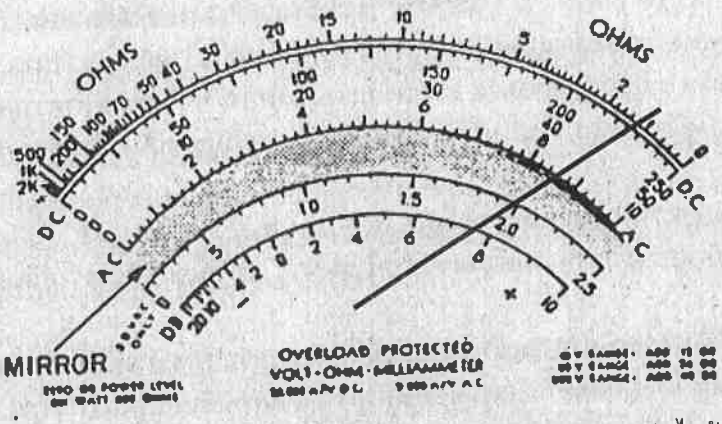

รูปที่ 7.14 สเกลทั้งหมดของอนาล็อกมัลติมิเตอร์ สมมติว่ากำลังวัดแรงดันไฟฟ้า

ตัวอย่างที่ 7.2 หากนำแอมป์มิเตอร์ไปวัดแรงดันไฟฟ้า ซึ่งมีการปรับสวิตช์เลือกย่านวัดดังรูปที่ 7.13 และการบ่ายเบนของเข็มชี้ดังรูปที่ 7.14 จงอ่านค่าแรงดันที่ได้

ค่าที่ต้องการหา แรงดันที่ได้จากการอ่านด้วยมิเตอร์ (ค่าที่อ่านได้ต้องไม่เกิน 1,000 โวลต์)

สิ่งที่ทราบ
1. สวิตช์เลือกย่านวัดไปที่ DC ย่านวัด 1,000 โวลต์
2. เข็มชี้ชี้ดังรูปที่ 7.14

วิธีอ่านค่า แน่นอนว่าแรงดันที่อ่านได้ต้องไม่เกิน 1,000 โวลต์ หากเราอ่านค่าได้เกินกว่านี้แสดงว่าอ่านค่าผิดพลาด

เนื่องจากกระแสที่ต้องอ่านเป็นไฟ DC ดังนั้นจึงต้องอ่านค่าที่สเกล DC ในรูปที่ 7.14 ใช้ตัวเลขสเกล 10 (ความจริงค่านี้ใช้สเกลใดก็ได้)

โดยที่สเกลสูงสุดคือ 10 ต้องอ่านค่าได้ 1,000 โวลต์ แต่ที่หน้าปัดอ่านได้ประมาณ 9.2 ดังนั้นเทียบบัญญัติไตรยางค์

$$\text{ค่าที่อ่านได้} = \frac{1{,}000\text{V} \times 9.2}{10} = 920\text{V}$$

คำตอบ มิเตอร์อ่านแรงดันได้ 920 โวลต์

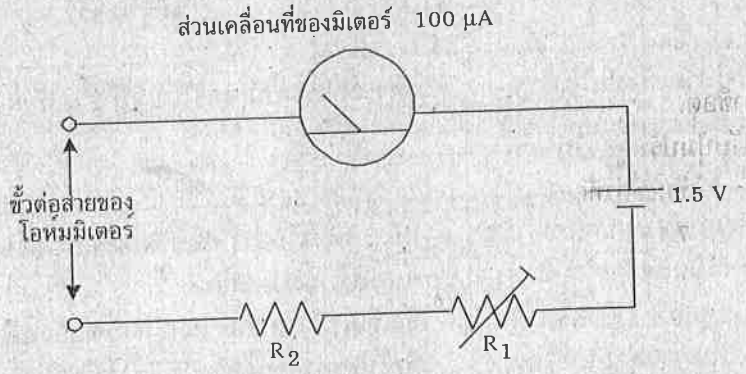

รูปที่ 7.15 วงจรโอห์มมิเตอร์ โดย R_1 เป็นตัวปรับ เพื่อทำให้กระแสไหลเต็มสเกล เมื่อขั้วต่อถูกลัดวงจรเข้าด้วยกัน (Richard J. Fowler. 1992 : 332)

7.5 อนาล็อกโอห์มมิเตอร์และการวัดค่าความต้านทานไฟฟ้า

โอห์มมิเตอร์อย่างง่ายจะเป็นดังรูปที่ 7.15 ประกอบด้วยเซลล์ไฟฟ้า ส่วนเคลื่อนที่ของมิเตอร์ และตัวต้านทาน 2 ตัว ส่วนรีโอสแตต (R_1 ในรูปที่ 7.15) จะทำหน้าที่เป็นตัวปรับค่าศูนย์โอห์ม

หากสังเกตให้ดีจะพบว่า สเกลของโอห์มมิเตอร์บนหน้าปัดไม่เป็นเชิงเส้น (อ่านเหตุผลได้จากหนังสือเครื่องมือวัดไฟฟ้า) ซึ่งสเกลดังกล่าวแสดงดังรูปที่ 7.16

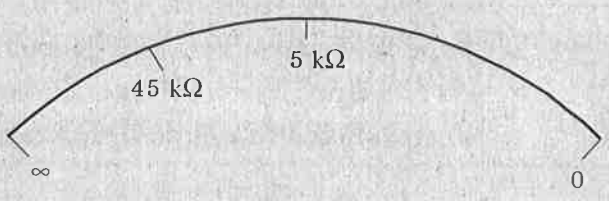

รูปที่ 7.16 สเกลของโอห์มมิเตอร์ซึ่งไม่เป็นเชิงเส้น (Richard J. Fowler. 1992 : 332)

7.5.1 ขั้นตอนการใช้โอห์มมิเตอร์วัดค่าความต้านทาน

ขั้นตอนการใช้อนาล็อกมิเตอร์วัดค่าความต้านทานมีดังนี้

ลำดับขั้นที่	วิธีการ	รูปแสดงการทำงาน
1	ปรับสวิตช์เลือกหน้าที่การทำงานไปยังย่านวัดค่าความต้านทานดังรูปที่ 6.17 ด้านขวามือ ซึ่งเป็นตัวอย่างการปรับสวิตช์เลือกย่านวัดเพื่อวัดค่าความต้านทาน ค่าที่อ่านได้ ต้องคูณด้วยตำแหน่งย่านวัดที่ปรับนั่นคือ 200 kΩ	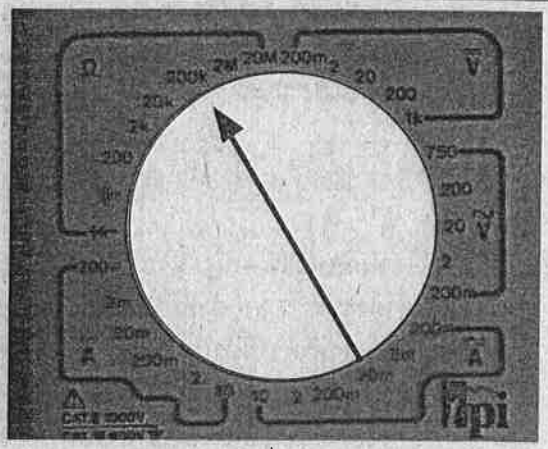 รูปที่ 7.17
2	นำสายวัดทั้งสองปลายมาช็อตกัน หลังจากนั้นให้ปรับปุ่มปรับศูนย์โอห์ม เพื่อให้เข็มชี้ชี้ค่าที่ศูนย์โอห์ม ดูรูปที่ 7.18	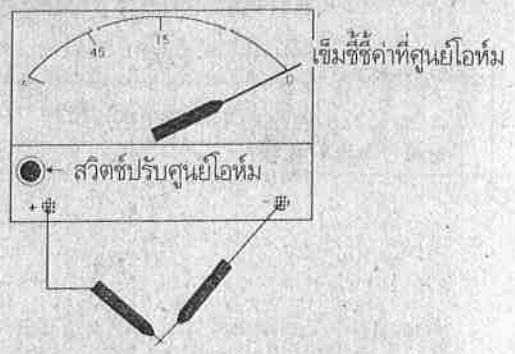 รูปที่ 7.18

ลำดับขั้นที่	วิธีการ	รูปแสดงการทำงาน
3	หลังจากปรับค่าศูนย์โอห์มได้แล้ว นำไปวัดค่าความต้านทานของอุปกรณ์ที่ต้องการ	ดูวิธีการต่อโอห์มมิเตอร์ในบทที่ 7 รูปที่ 7.5 เพิ่มเติม
4	อ่านค่าจากสเกลบนสุดบนหน้าปัด	ดูรูปที่ 7.19 ด้านล่าง กรณีวัดกระแสไฟฟ้ากระแสตรงและกระแสไฟฟ้ากระแสสลับ – สังเกตว่าค่าความต้านทานศูนย์อยู่ทางด้านขวามือสุด

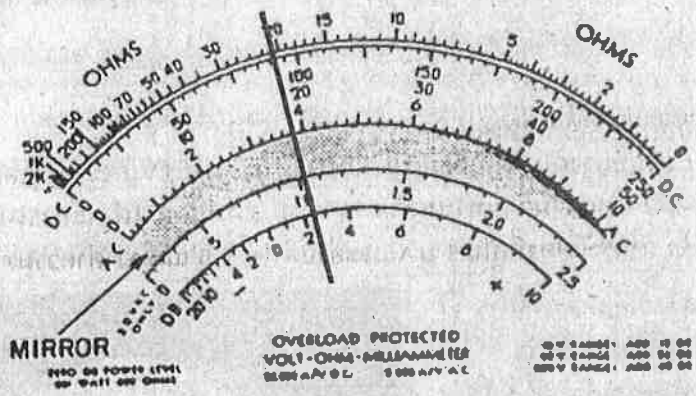

รูปที่ 7.19 สเกลทั้งหมดของอนาล็อกมัลติมิเตอร์ สมมติว่ากำลังวัดค่าความต้านทานไฟฟ้า

ตัวอย่างที่ 7.3 โอห์มมิเตอร์ตัวหนึ่ง ปรับสวิตช์เลือกย่านวัดไว้ที่ 200 กิโลโอห์มดังรูปที่ 7.17. เข็มชี้ที่ค่าดังรูปที่ 7.19 ค่าที่อ่านได้จะเป็นเท่าใด

ค่าที่ต้องการหา ค่าความต้านทานที่อ่านได้จากโอห์มมิเตอร์

สิ่งที่ทราบ 1. สวิตช์เลือกย่านวัดปรับไว้ที่ 200 kΩ
2 เข็มชี้ค่าบนหน้าปัดดังรูปที่ 7.19

วิธีอ่านค่า เข็มบนหน้าปัดอ่านได้ 20 ในส่วนของโอห์มมิเตอร์จะไม่เหมือนกับการอ่านค่าแรงดันและกระแส โดยที่ต้องนำตัวเลขจากการปรับย่านวัดคูณด้วยค่าที่อ่านได้บนหน้าปัด หรือเขียนได้ว่า

ค่าความต้านทานที่อ่านได้ = ค่าบนสวิตช์เลือกย่านวัด × ค่าที่อ่านได้บนหน้าปัด

ดังนั้นค่าที่อ่านได้

$$= 200\ \text{k}\Omega \times 20$$

$$= 4{,}000\ \text{k}\Omega$$

คำตอบ ค่าความต้านทานจริงที่อ่านได้จะต้องเท่ากับ 4,000 กิโลโอห์ม หรือเท่ากับ 4 เมกะโอห์ม (MΩ)

7.6 เครื่องมือวัดแบบดิจิตอล

รูปที่ 7.20 มัลติมิเตอร์แบบดิจิตอล

เครื่องมือวัดชนิดนี้แม้ว่ามันจะรับสัญญาณเป็นแบบอนาล็อก ก็จะมีการแสดงผลออกมาที่หน้าจอเป็นตัวเลข (รูปที่ 7.20) มัลติมิเตอร์แบบดิจิตอล (Digital Multimeter, DMM) จะวัดกระแสโดยทางอ้อม โดยใช้วงจรของโวลต์มิเตอร์ดังในรูปที่ 7.21 เมื่อกระแส 1 A ไหลผ่านตัวต้านทาน 1 Ω จะทำให้แรงดันตกคร่อม 1 V : ค่านี้จะถูกวัดและแสดงผลโดยวงจรโวลต์มิเตอร์ โดยการสวิตช์โดยทันทีทันใดไปยังตัวต้านทาน และย่านแรงดันที่ต้องการวัดของวงจรโวลต์มิเตอร์ ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะสร้างย่านวัดกระแสไฟได้หลาย ๆ ย่านให้อยู่ในมัลติเตอร์แบบตัวเลข

ส่วนในรูปที่ 7.22 แสดงให้เห็นว่าวงจรโวลต์มิเตอร์ของ DMM สามารถใช้วัดค่าความต้านทานที่ไม่ทราบค่าอย่างไร ถ้ากระแส 1 mA ในรูปที่ 7.21 ไหลคงที่และมีแรงดันตกคร่อมตัวต้านทานที่ไม่ทราบค่าเท่ากับ 1 V ค่าความต้านทานที่ไม่ทราบค่าเท่ากับ 1 kΩ ดังนั้นแรงดันที่ตกคร่อมตัวต้านทานไม่ทราบค่า 1V ก็จะวัดได้โดยวงจรโวลต์มิเตอร์ ซึ่งก็ต้องแสดงค่า 1 kΩ ค่าความต้านทานหลาย ๆ ช่วง สามารถหาได้จากการเปลี่ยนแปลงค่าของกระแสคงที่ ตัวอย่างเช่น ถ้ากระแสคงที่เป็น 1 μA และอ่านค่าได้ 1.5 แสดงว่าค่าความต้านทานจะมีค่าเป็น 1.5 MΩ

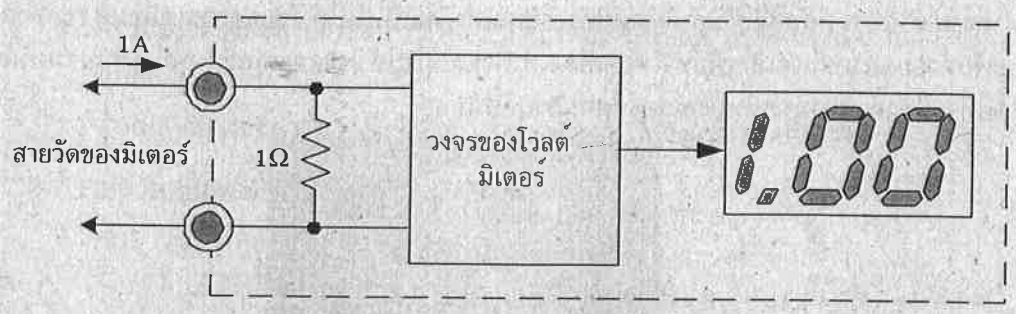

รูปที่ 7.21 การใช้กระแสเพื่ออ่านค่าในมิเตอร์แบบดิจิตอล (Richard J. Fowler. 1992 : 322)

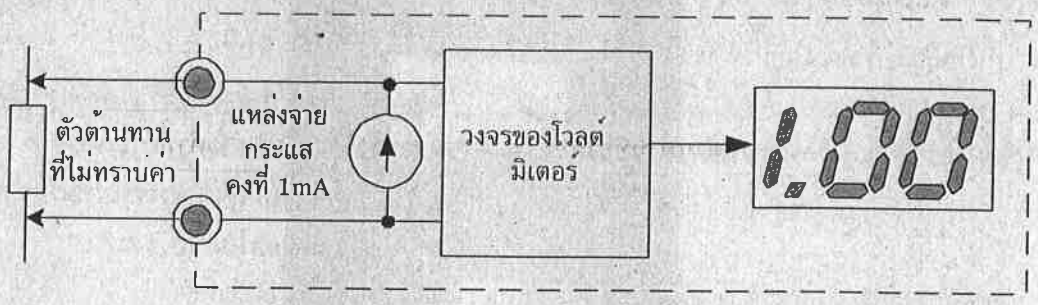

รูปที่ 7.22 การใช้ค่าความต้านทานในการอ่านค่าของมิเตอร์แบบดิจิตอล (Richard J. Fowler. 1992 : 322)

การวัดค่ากระแสไฟฟ้า แรงดันไฟฟ้า และค่าความต้านทานด้วยมิเตอร์แบบดิจิตอล

การวัดค่ากระแสไฟฟ้า แรงดันไฟฟ้า และค่าความต้านทานด้วยมิเตอร์แบบดิจิตอลทำได้ง่าย เพราะไม่ต้องเทียบบัญญัติไตรยางค์หรือคูณตัวเลขเข้าไป เพียงแต่ก่อนจะทำการวัดค่าใด ๆ ให้ทำตามขั้นตอนดังนี้

1. ปรับสวิตช์เลือกย่านวัดให้ถูกต้องว่าจะวัดกระแสไฟฟ้า หรือแรงดันไฟฟ้า หรือวัดค่าความต้านทาน
2. กรณีวัดแรงดันและกระแสไฟฟ้า ให้ปรับปุ่ม "เลือก" (select) (หรือชื่ออื่นตามที่แต่ละยี่ห้อกำหนดให้ถูกต้อง) เพื่อเลือกว่าจะวัดไฟฟ้ากระแสสลับหรือกระแสตรง หากเทียบกับรูปที่ 7.20 ก็จะเป็นปุ่มบนด้านซ้ายมือ
3. เมื่อปรับตามข้อ 1. และข้อ 2. นำไปวัดค่าไฟฟ้าเหมือนกับมิเตอร์แบบอนาล็อก ซึ่งค่าที่อ่านได้จากตัวเลขจะเป็นค่าจริง ๆ ในทันที

7.7 วัตต์มิเตอร์ (Watt Meter)

ส่วนเคลื่อนที่ของอิเล็กโตรไดนาโมมิเตอร์สามารถนำมาทำเป็นวัตต์มิเตอร์ได้โดยที่ขดลวดเคลื่อนที่ (เรียกว่าขดลวดแรงดัน) ใช้เพื่อตรวจวัดขนาดของแรงดันในวงจร ส่วนขดลวดที่อยู่กับที่จะถูกใช้เป็นขดลวดกระแส กระแสในวงจรจะถูกตรวจจับโดยขดลวดกระแส ซึ่งต่ออนุกรมกันกับโหลด (รูปที่ 7.23(ก))

ขดลวดซึ่งอยู่กับที่ (ขดลวดกระแส) จะพันด้วยลวดที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางขนาดใหญ่ ซึ่งจะทำให้ค่าความ ต้านทานที่ต่ออนุกรมกับโหลดมีค่าต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ส่วนขดลวดเคลื่อนที่ (ขดลวดแรงดัน) จะพันด้วยขดลวดขนาดเล็กเพื่อทำให้เบาที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ซึ่งขดลวดเคลื่อนที่นี้จะตอบสนองกับแรงดันโดยที่จะมีตัวต้านทานมัลติพลายเออร์ต่ออนุกรมกับมันอยู่

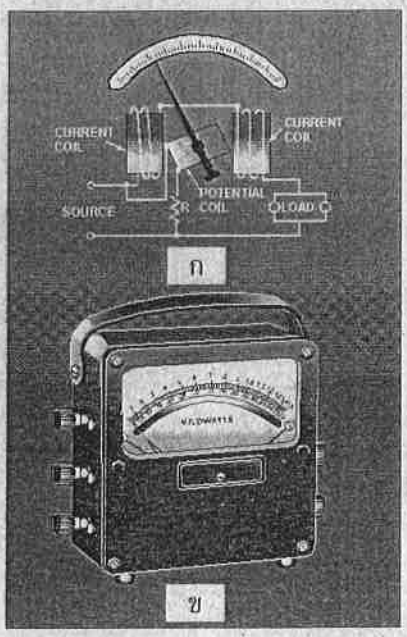

รูปที่ 7.23 วัตต์มิเตอร์ (ก) โครงสร้างของส่วนเคลื่อนที่แบบอิเล็กโตรไดนาโมมิเตอร์ภายใน (ข) ลักษณะรูปร่างหน้าตาของวัตต์มิเตอร์ (www.tpub.com)

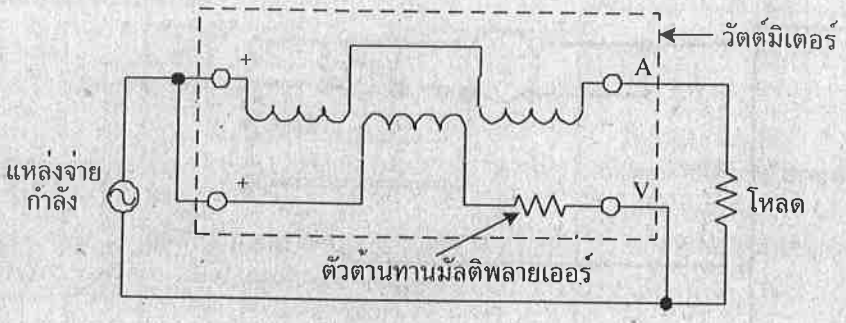

รูปที่ 7.24 การต่อวัตต์มิเตอร์ กรณีที่ให้แรงบิดตามเข็มนาฬิกา กระแสที่ไหลในขดลวดกระแสและในขดลวดแรงดันที่เกิดพร้อมกันจะต้องอยู่ในทิศทางเดียวกัน

7.7.1 การต่อวัตต์มิเตอร์ใช้งานในไฟระบบ 1 เฟส

แม้ว่าจะต่อวัตต์มิเตอร์ใช้งานในวงจรไฟฟ้ากระแสสลับ ก็ต้องสังเกตขั้วของมันให้ถูกต้อง โดยสรุปจากรูปที่ 7.24 จะต้อง

1. ต่อขั้วบวก (+) และลบ (-) ของขดลวดแรงดัน (voltage coil) และขดลวดกระแส (current coil) ให้ถูกต้อง โดยที่
2. ด้านปลายของขดลวดกระแส (ด้าน A) ต้องต่อเข้าที่โหลด นั่นคือกระแสโหลดจะไหลผ่านขดลวดกระแส
3. ด้านปลายของขดลวดแรงดัน (ด้าน V) ต้องต่อกลับไปยังแหล่งจ่ายไฟฟ้า

7.7.2 การต่อวัตต์มิเตอร์ใช้งานในไฟระบบ 3 เฟส

7.7.2.1 ระบบโหลดสมดุล (Balance Load)

คือกรณีที่โหลดทั้ง 3 เฟสสมดุลกัน ดังนั้นกำลังรวมถึงกระแสในแต่ละเฟสจะเท่ากัน กำลังที่ได้จะเท่ากับกำลังที่เกิดในแต่ละเฟสคูณด้วย 3 ทำให้เราเพียงแต่วัตต์มิเตอร์ 1 เฟส วัดกำลังในแต่ละเฟสแล้วคูณด้วย 3 ก็จะได้กำลังรวมของระบบ 3 เฟสดังกล่าว การต่อวัดกำลังก็สามารถกระทำได้ดังรูปที่ 7.25

จากรูปที่ 7.25 (ก) สังเกตว่าต้องต่อขดลวดแรงดันของวัตต์มิเตอร์เข้ากับจุดนิวตรอน (Neutral) หรือจุดสตาร์

รูปที่ 7.25 (ข) ต้องแยกวงจรของโหลดที่เฟสใดเฟสหนึ่งออก เพื่อวัดกระแส แต่โหลดบางตัวก็ไม่สามารถเข้าถึงจุดนี้ได้ จึงต้องทำดังวิธีในส่วนถัดไป

7.7.2.2 ระบบโหลดไม่สมดุล (Unbalance Load)

เรียกว่าวิธี two wattmeter หรือการใช้วัตต์มิเตอร์ 2 ตัวนั่นเอง วิธีการต่อวัตต์มิเตอร์ดังกล่าวแสดงดังรูปที่ 7.26 ซึ่งก็ใช้กับการต่อโหลดแบบสตาร์หรือโหลดแบบเดลต้า หรือกับโหลดสมดุลหรือไม่สมดุลก็ได้

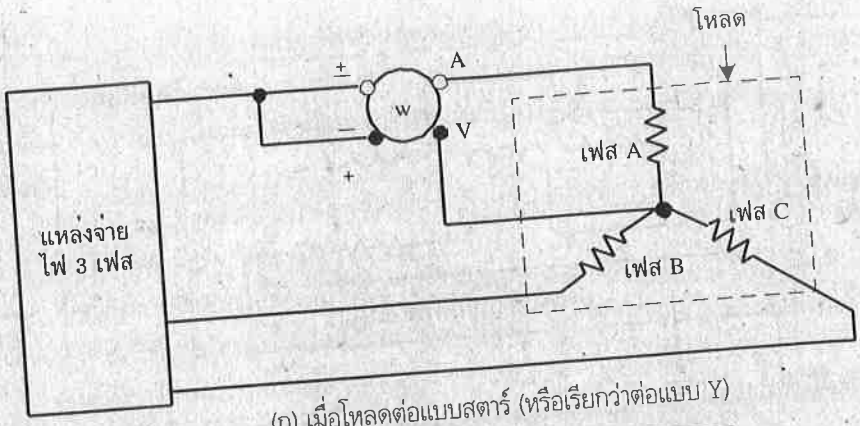

(ก) เมื่อโหลดต่อแบบสตาร์ (หรือเรียกว่าต่อแบบ Y)

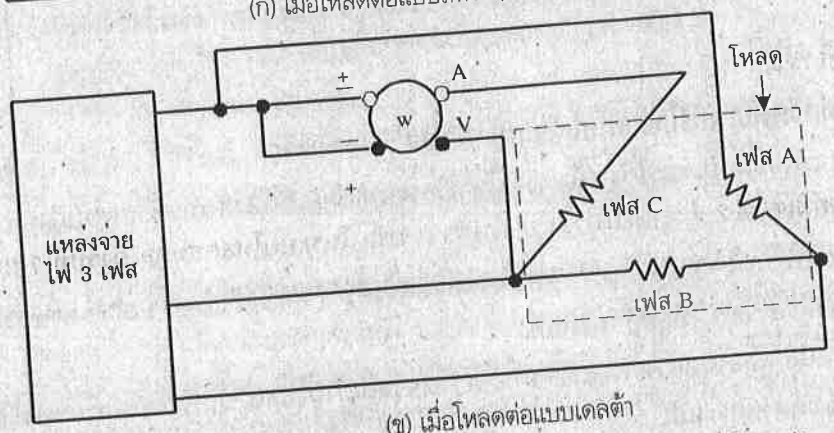

(ข) เมื่อโหลดต่อแบบเดลต้า

รูปที่ 7.25 การต่อวัตต์มิเตอร์เพื่อวัดกำลังในไฟฟ้าระบบ 3 เฟส ที่มีโหลดสมดุล ซึ่งใช้วัตต์มิเตอร์เพียงตัวเดียวเท่านั้น (Richard J. Fowler. 1992 : 335)

สังเกตว่าในรูปที่ 7.26 วัตต์มิเตอร์จะวัดค่ากระแสไลน์และแรงดันไลน์ ดังนั้น ผลรวมทางพีชคณิตของมิเตอร์ 2 ตัวที่อ่านได้จะเท่ากับพลังงานรวมของระบบ (ต้องพิสูจน์โดยใช้ปริมาณเวกเตอร์) โดยปกติการต่อดังรูปที่ 7.26(ก) จะทำให้มิเตอร์ทั้งคู่บ่ายเบนไปทิศทางตามเข็มนาฬิกา ซึ่งถ้าเป็นดังนี้ ผลรวมทางพีชคณิตของการอ่านค่าทั้ง 2 ตัวก็จะหาได้โดยการบวกค่าตัวเลขทั้งสองตัวเข้าด้วยกัน

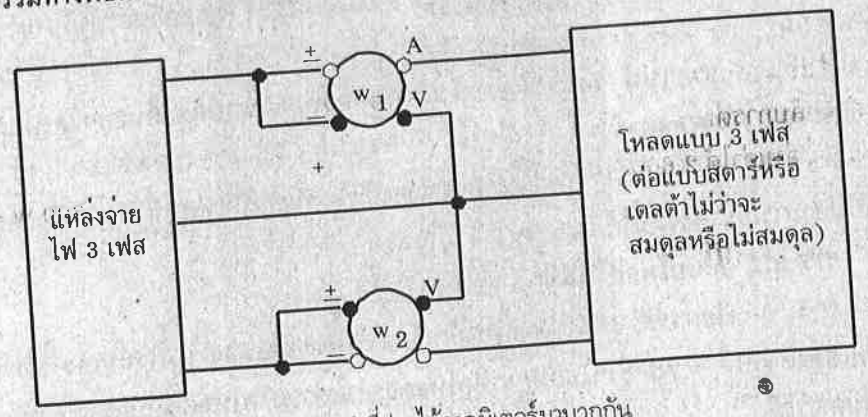

(ก) นำค่าที่อ่านได้จากมิเตอร์มาบวกกัน

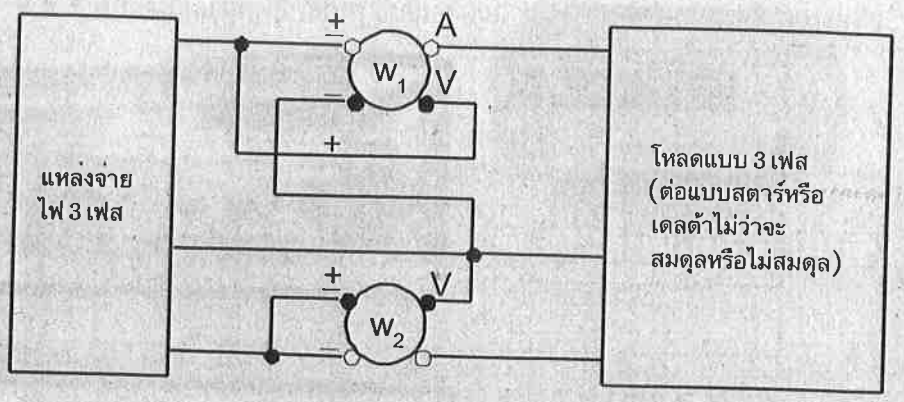

(ข) นำค่าที่อ่านได้จากมิเตอร์มาลบกัน

รูปที่ 7.26 การวัดกำลังในระบบ 3 เฟสแบบโหลดสมดุล หรือในแบบโหลดไม่สมดุล ซึ่งวิธีในข้อ (ข) จะใช้กับโหลดไม่สมดุลบางระบบ
(Richard J. Fowler. 1992 : 336)

ตัวอย่างที่ 7.4 วัตต์มิเตอร์ 2 ตัวถูกนำไปวัดกำลังไฟฟ้า 3 เฟส ในระบบโหลดสมดุล ดังรูปที่ 7.27(ก) ตัวแรกอ่านค่าได้ 2,800 วัตต์ ตัวที่สองอ่านค่าได้ 1,600 วัตต์ กำลังไฟฟ้ารวมของระบบ 3 เฟสจะมีค่าเป็นเท่าใด

ค่าที่ต้องการหา กำลังไฟฟ้ารวมในระบบ 3 เฟส

สิ่งที่ทราบ กำลังไฟฟ้ารวม = กำลังที่อ่านได้จากวัตต์มิเตอร์ตัวที่ 1 + กำลังที่อ่านได้จากวัตต์มิเตอร์ตัวที่ 2

วิธีทำ

$$W_t = W_1 + W_2$$
$$= 2{,}500\ W + 1{,}600\ W$$
$$= 4{,}400\ W$$

คำตอบ กำลังไฟฟ้ารวมของระบบที่ต่อดังรูปที่ 7.26 (ก) เท่ากับ 4,400 วัตต์

แต่บางครั้งหากโหลดไม่สมดุลอย่างมาก ขั้วในรูปที่ 7.26(ก) ก็จะทำให้เข็มบ่ายเบนกลับอีกด้านหนึ่งของมิเตอร์ ถ้าเป็นเช่นนี้ก็ให้กลับขั้วแรงดันที่ขดลวดแรงดัน ซึ่งแสดงดังรูปที่ 7.26(ข) ในตอนนี้ผลรวมทางพีชคณิตของมิเตอร์ทั้ง 2 ที่อ่านค่าได้ คือการลบค่าที่น้อยกว่าออกจากค่าที่มากกว่า ตัวอย่างเช่น สมมติว่าเราต่อมิเตอร์ดังรูปที่ 7.26(ก) และ W_1 บ่ายเบนตามทิศทางทวนเข็มนาฬิกา ดังนั้นเราจะต้องกลับการต่อขดลวดแรงดัน W_1 ซึ่งก็เป็นดังรูปที่ 7.26(ข) สมมติว่าตอนนี้ W_1 อ่านค่าได้ 300 วัตต์ และ W_2 อ่านค่าได้ 2,600 วัตต์ กำลังไฟฟ้ารวมของระบบก็จะเท่ากับ 2,600 W - 300 W = 2,300 W

7.8 มิเตอร์วัดความถี่ (Frequency Meters)

เราสามารถวัดความถี่ของรูปคลื่นได้ โดยใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้หลาย ๆ แบบ เช่น เครื่องนับความถี่ทางดิจิตอล (digital frequency meter) และมิเตอร์วัดความถี่แบบเฮเตโรไดน์ (heterodyne frequency meter) อุปกรณ์เหล่านี้สามารถวัดความถี่ได้ถึงร้อยเมกะเฮิรตซ์

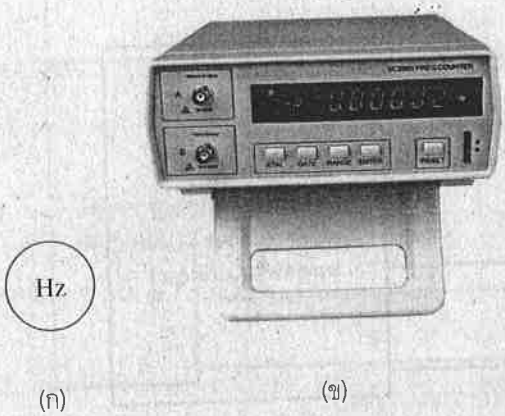

(ก) (ข)

รูปที่ 7.27 มิเตอร์วัดความถี่ (ก) สัญลักษณ์ (ข) มิเตอร์วัดความถี่แบบดิจิตอล

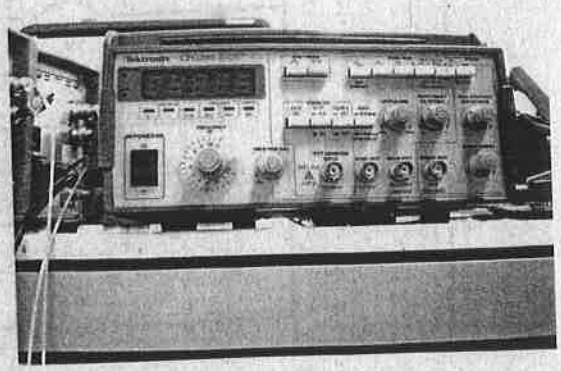

รูปที่ 7.28 รูปร่างของเครื่องกำเนิดสัญญาณ

มิเตอร์วัดความถี่ทางอิเล็กทรอนิกส์สามารถวัดความถี่ได้ในช่วงแคบ ๆ นั่นคืออยู่ในช่วงความถี่ของระบบกำลังทั่วไป ส่วนมิเตอร์แบบไวเบรติ้ง - หรีด (vibrating - reed meter) และมิเตอร์วัดความถี่ทางไฟฟ้าส่วนใหญ่จะวัดความถี่ได้ในช่วง 58 - 62 เฮิรตซ์ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน มัลติมิเตอร์แบบดิจิตอลมิเตอร์บางตัวก็สามารถวัดความถี่โดยใช้หลักการแบบนี้ด้วย

7.9 เครื่องกำเนิดสัญญาณไฟฟ้า (Function Generators)

เครื่องกำเนิดสัญญาณ คือ เครื่องมือที่ใช้ผลิตสัญญาณไฟฟ้ารูปร่างต่าง ๆ ถ้าให้ดีจะต้องสามารถปรับได้ทั้งขนาด (magnitude) ความถี่ (frequency) ของสัญญาณได้ ในรูปที่ 7.29 จะแสดงสัญลักษณ์ของเครื่องกำเนิดสัญญาณ ส่วนในรูปที่ 7.30 จะแสดงเครื่องกำเนิดสัญญาณสมัยใหม่ ซึ่งมีหน้าจอแสดงความถี่ที่สามารถผลิตได้ในรูปของตัวเลข

เครื่องกำเนิดสัญญาณ มีประโยชน์สำหรับการทดลองหรือทดสอบวงจรอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อดูการทำงานว่าอุปกรณ์ในวงจรทำงานเหมาะสมหรือถูกต้องหรือไม่ อย่างไร

(ก) (ข) (ค)

รูปที่ 7.29 สัญลักษณ์ของเครื่องกำเนิดสัญญาณไฟฟ้า
(ก) สัญญาณพัลซ์ (ข) สัญญาณฟันเลื่อย (ค) สัญญาณสเต็ป

7.9.1 ปุ่มปรับและจุดต่อหลัก ๆ ของเครื่องกำเนิดสัญญาณ จะแสดงดังรูปที่ 7.30 อันได้แก่

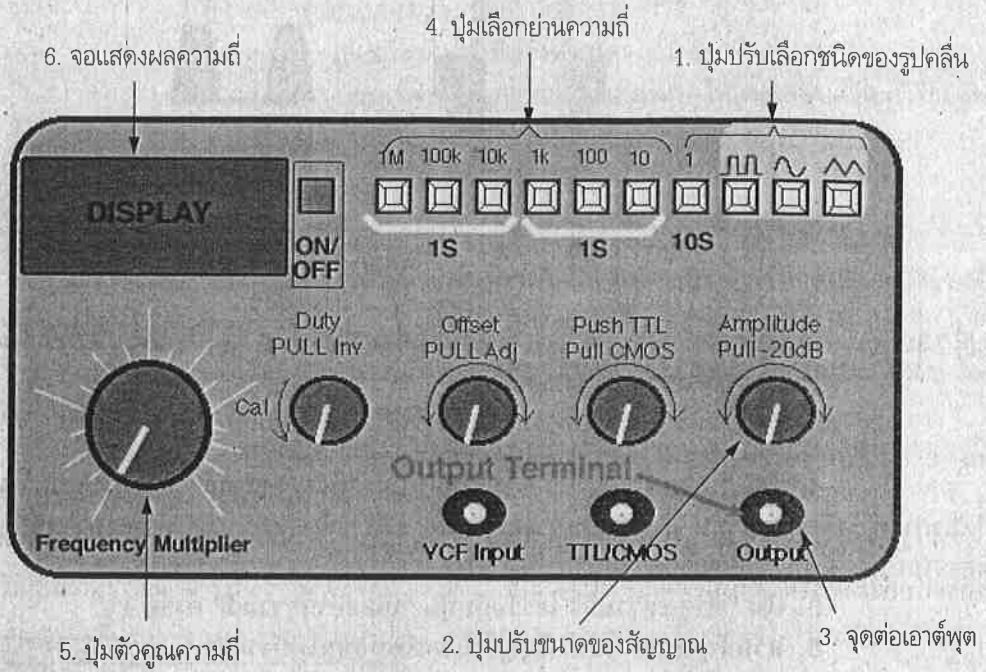

รูปที่ 7.30 ปุ่มปรับพื้นฐานของเครื่องกำเนิดสัญญาณ
(http://www.ee.usyd.edu.au/)

1. ปุ่มกด "เลือกชนิดของรูปคลื่นสัญญาณ" การใช้งานก็เพียงแต่กดลงบนสวิตช์ของรูปคลื่นที่ต้องการ จากรูปที่ 6.30 มีสัญญาณให้เลือก 3 แบบได้แก่

1.1 รูปคลื่นแบบสี่เหลี่ยม (square wave)

1.2 รูปคลื่นแบบไซน์ (sine wave)

1.3 รูปคลื่นแบบฟันเลื่อย (saw tooth)

2. ปุ่ม "ปรับขนาดความสูงของสัญญาณ" เป็นลูกบิดเพื่อปรับความสูงของสัญญาณ ความสูงของสัญญาณยิ่งมาก แสดงว่ากำลังไฟที่จ่ายออกมีค่ามาก

ข้อควรจำสำหรับการใช้ปุ่มดังกล่าวนี้

2.1 ก่อนที่จะต่อเอาต์พุตของเครื่องกำเนิดไปใช้งาน เราจะต้องปรับขนาดความสูงก่อนโดยใช้ปุ่มดังกล่าวนี้

2.2 การดึงปุ่มดังกล่าวนี้ขึ้น จะทำให้เอาต์พุตลดขนาดของสัญญาณลง 20 เดซิเบล หมายความว่าแรงดันเอาต์พุตจะออกมาประมาณ 5 มิลลิโวลต์

2.3 เพื่อจะดูขนาดของสัญญาณดังกล่าว ให้ใช้เครื่องมือที่เรียกว่า "ออสซิลโลสโคป" ซึ่งจะเห็นการเปลี่ยนแปลงของสัญญาณเหล่านี้ได้

3. จุดต่อเอาต์พุต เป็นจุดซึ่งนำสัญญาณออก ใช้คอนเนคเตอร์แบบ BNC ซึ่งต่อได้โดยตรงกับสายโคแอคเชียล (coaxial cable) หรือใช้ปลั๊กเสียบ 3 มิลลิเมตร แต่ต้องใช้ร่วมกับอะแดปเตอร์

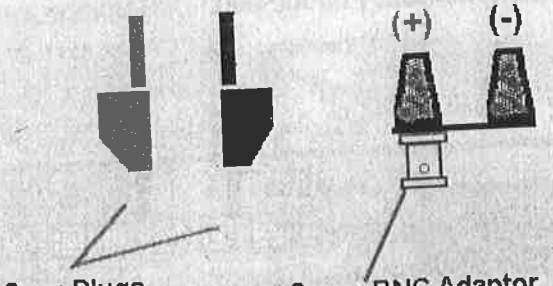

(ก) (ข)

รูปที่ 7.31 (ก) แจ็คเสียบขนาด 3 มม. ใช้สำหรับต่อเข้าแหล่งจ่าย หรือมิเตอร์ แต่ไม่สามารถต่อเข้ากับออสซิลโลสโคป หรือเครื่องกำเนิดสัญญาณได้โดยตรง
(ข) อะแดปเตอร์ใช้สำหรับเปลี่ยนจากแจ็ค 3 มม. เป็นคอนเนคเตอร์แบบ BNC

4. ปุ่ม "เลือกย่านความถี่" ใช้ร่วมกับปุ่ม "ตัวคูณความถี่" การควบคุมความถี่เอาต์พุตที่ต้องการทำได้โดยง่าย เช่น ถ้าต้องการความถี่ 12.5 kHz ให้เราหมุนปุ่ม "ตัวคูณความถี่" ไปที่ 12.5 หลังจากนั้นก็กดปุ่ม "เลือกย่านความถี่" ไปที่ 1 kHz

5. ปุ่ม "ตัวคูณความถี่" ใช้ร่วมกับปุ่ม "เลือกย่านความถี่" ดังข้อ 4

6. สายสัญญาณ ใช้นำสัญญาณเอาต์พุตออกไปยังวงจรภายนอก มีหลาย ๆ แบบ ได้แก่

6.1 สายเคเบิล 3 มิลลิเมตร (รูปที่ 7.31)

6.2 สายโคแอคเชียล (รูปที่ 7.32) ข้อควรจำสำหรับการใช้สายโคแอคเชียลคือ

ก. ให้ใช้สายสีดำเป็นจุดต่อลงกราวด์ของวงจรเสมอ

ข. สายชนิดนี้ไม่เหมาะจะใช้กับสัญญาณที่มีค่าต่ำมาก (ประมาณ 1 mV) เนื่องจากอาจจะมีการบิดเบือนสัญญาณจากค่าประจุที่เก็บไว้ในสาย

ค. ไม่สามารถใช้สายโคแอคเชียลต่อกับแหล่งจ่ายไฟกระแสตรงหรือดิจิตอลมัลติมิเตอร์ได้

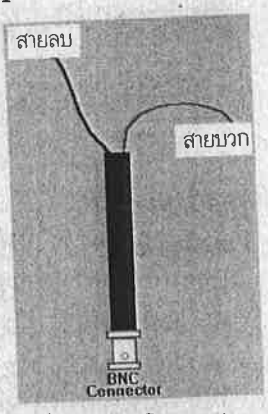

รูปที่ 7.32 สายโคแอคเชียลที่ด้านปลายใช้คอนเนคเตอร์แบบ BNC

6.3 โพรบ × 10 (รูปที่ 7.32) การใช้งานของโพรบแบบนี้คือ

ก. ใช้กับการวัดที่ต้องการความแน่นอนสูง เช่น ในงานระบบดิจิตอล หรือในงานอิเล็กทรอนิกส์สัญญาณต่ำ ๆ

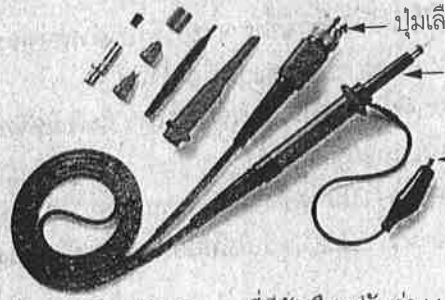

รูปที่ 7.33 โพรบวัดสัญญาณที่มีตัวเลือกปรับค่า × 10

ข. ใช้ต่อร่วมกับออสซิลโลสโคป

ค. ปลายคีบแบบปากจระเข้ (clip) ใช้ต่อลงกราวด์

ง. ปลาย (tip) ใช้ต่อไปยังส่วนที่ต้องการวัด

จ. หากต้องการลดขนาดของสัญญาณลง 10 เท่า ทำได้โดยเลื่อนสวิตช์ที่ด้ามจับ

7.9.2 การใช้งานเครื่องกำเนิดสัญญาณ

ขั้นตอนการใช้เครื่องกำเนิดสัญญาณมีดังต่อไปนี้

1. เปิดสวิตช์แหล่งจ่ายกำลัง

2. ปรับรูปคลื่นทางเอาต์พุตให้ได้ตามต้องการ นั่นคือเลือกว่าเป็นรูปคลื่นแบบใด หลังจากนั้นจึงกดปุ่ม "เลือกชนิดของสัญญาณ"

3. ปรับความถี่ที่ต้องการ ความถี่ที่ต้องการอยู่ในหน่วยใด เช่น Hz, kHz, MHz โดยกดปุ่ม "เลือกย่านความถี่" และใช้ปุ่มบิด "ตัวคูณความถี่"

4. ต่อเอาต์พุตไปยังวงจรที่ต้องการสัญญาณดังกล่าว โดยอาจจะใช้สายเสียบ 3 มม. หรือสายโคแอคเชียลอย่างใดอย่างหนึ่ง

กิจกรรมท้ายหน่วยที่ 7

ตอนที่ 1 *จงเติมคำหรือข้อความลงในช่องว่างให้ถูกต้อง*

1. จงเขียนสัญลักษณ์ของเครื่องมือวัดไฟฟ้าต่อไปนี้

   1.1 แอมป์มิเตอร์ _____

   1.2 โวลต์มิเตอร์ _____

   1.3 โอห์มมิเตอร์ _____

   1.4 วัตต์มิเตอร์ _____

   1.5 มิเตอร์วัดความถี่ _____

   1.6 เครื่องกำเนิดสัญญาณไฟฟ้า _____

2. เฟสมิเตอร์ คือ _____

3. เทอร์โมมิเตอร์ คือ _____

4. ถ้าจะวัดความเร็วรอบของเพลามอเตอร์ ต้องใช้ _____

5. _____ ใช้วัดกำลังไฟฟ้าที่สูญเสียไปในระบบ